

İSLÂM MEDENİYETİ

Dini, İlmî, Fıkı
Aylık mecmua

SAHİBİ

İst. Yük. İslâm Enstitüsü Mezunları
Cemiyeti Başkanı

Mustafa PEKTUT

★

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Cahid BALTACI

★

İDARE MÜDÜRÜ

Hüseyin ERDEM

★

TEMSİLCİLERİMİZ

Ankara: Rıza ÖZSU

Konya: Ali MARAŞLIGİL

Kayseri: İsmail ELİUZ

İzmir: Ali ARSLAN

Erzurum: N. Tayyar TAŞ

★

İDAREHANE

Nuruosmaniye Cad. No: 8/6

Telf.: 22 46 02 Çağaloğlu — İST.

Haberleşme ve Havale

P.K. 1315 SİRKECİ — İSTANBUL

★

ABONE VE İLÂN

Yıllık 12 sayı 40 TL.

Altı aylık 6 sayı 20 TL.

Yabancı memleketlere posta ve kur-
tasiye ücreti eklenir.

Her türlü reklâm ve ilânlar özel ta-
rifeye tabidir.

★

Yıl: 3 — Sayı: 28

Tarih: 10/2/1973

Dizgi — Baskı

İrfan Matbaası — İST.

Bu sayıda

	Sayfa
Selâm	
İSLÂM MEDENİYETİ	2
Başyazı	
Prof. Osman TURAN	3
İlâhî Dinlerin Fonksiyonu	
Osman CİLÂCI	11
Kur'ân-ı Kerim'i Güzel Okumak	
M. Ali SARI	15
Din Nedir, Ne Değildir?	
Süleyman ANAMUR	20
Bacım (Şiir)	
İhsan İŞİK	22
Mir'âtü's-Safa	
Prof. A. Nihat TARLAN	23
Yük. İsl. Enst.nin 13. Kuruluş Yılı Münasebetiyle	
Bekir TOPALOĞLU	26
Ses (Şiir)	
Kenan SEYİTHANOĞLU	28
İslâmî Türk Edebiyatı Zaviyesinden Edebiyatımız	
Dr. Neclâ PEKOLCAY	29
Zekât'ın Yeniden Merkezileştirilmesi	
Doç. Dr. Salih TUĞ	30
Marksizm ve Bilim	
Sabri AKDENİZ	34
İndonezya Nasıl Kurtuldu	
Türkçesi: Kemal KÖNİ	37
Hikmet Çiçekleri (Şiir)	
Dr. Cahid ÖNEY	39
el-Bezdevî Ebu'l-'Usr 'Ali b. Muhammed	
Dr. Y. Ziya KAVAKÇI	40
The People Whom Allah Likes	
Cahid BALTACI	43
Dîvâne ile Zincir	
Arif ETİK	44
Sorunuz Söylüelim	
Ramazan ASLANBABA	45

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

Maarif Dâvâmız

Muhterem okuyucu,

XVI. asrın sonlarında maarifimizde başlayan gerileme hareketleri, muhtelif devirlerde yapılan ıslahat teşebbüslerine rağmen maalesef dört asır geçtiği halde durdurulamamıştır. Tanzimata kadar yapılan teşebbüslerin muvaffakiyetsizliklerinin sebebini, devletin diğer müesseselerinde yapılması gerekli teşebbüslerin başarısızlıkları ile izah mümkünse de, o devirden sonrakileri izaha bu sebep kâfi gelmemektedir. Zira Avrupa kapılarının iyice açıldığı bu devirde diğer müesseselerimizde olduğu gibi maarifimiz de dışa bağlı olmaya başlamıştır. Bin seneyi aşan kültür ve eğitim sistemimizin bir kenara atılması ise Levent, Celâli isyanları ni nihayet Komünist militanların devlet ve millete karşı açık ve teşkilâtlı isyanını doğurmuştur. Binaenaleyh bugünkü yapılmak istenen ıslahatın bunlar göz önüne alınarak ikiyüz senelik, hatta dörtyüz senelik düğümü çözücü olması; getirilmek istenilen esasların önce Türk eğitim tarihi ve modern eğitimin gelişmesi tedkik edilerek ortaya konulması lâzımdır.

Yine uzun tarihimiz boyunca müsbet ilimler ve felsefe ile beraber yürüten Din Eğitimi'nin XVII. asırdan itibaren kısmen birbirinden ayrılmaya başlaması, daha sonraki devirlerde tamamen gerçekleşerek neslimizin iki ayrı tip kafada yetişmesi neticesini doğurmuştur. Mektep-medrese arasındaki kavgalar da yine uzun zaman devam etmiş ve nihayet eğitim ve öğretimin tevhidi düşüncesiyle bunun önüne geçilmek istenmiştir. Ancak bu tevhidin gereken oranda başarılamaması birinin diğerini tamamen yutması neticesini doğurmuştur. Din eğitimi aleyhine tecellî eden bu netice ise Türkiye'nin bir ara fetret devrine girmesine sebep olmuş ve her müslüman için yapılması zarurî olan son vazife dahi yapılamaz hale gelmiştir.

Daha sonra durumun vehametinin anlaşılması üzerine din eğitimi yapan yeni okullar açıldı ise de bunlar yeterli sayıda açılmadığı gibi gerekli şartlara da kavuşturulmadı. Buna rağmen halkın büyük hüsnü kabulü ile karşılanan bu müesseselerin çoğunlukla okumuş kitle tarafından hor görülmesi, zaman zaman onların gelişmelerinin durdurulmasına hatta tenkiline gidilmesine sebep oldu. Bu müesseseler bugün binlerce mezunlarını vermiş ve bu mezunların yurt içindeki müsbet çalışmaları müsellem hale gelmişken bazı çevrelerin hâla onlara karşı endişe içinde bulunmaları gerçekten yersizdir. Binaenaleyh din eğitimi konusunda bazı peşin hükümlerden kurtulunması, dinin öğretim ve eğitimle beraber verilebileceği düşünülerek bu müesseselerin ilkokula dayalı hale getirilmesinin sağlanması, yeterli müfredata kavuşturulması ve Üniversite kapılarının açılması zarurîdir. Ayrıca yaygın din eğitiminin geliştirilerek orta öğretime konulmuş olan din bilgisi dersinin mecburî dersler arasına alınması ve orta öğretimde okunan bütün derslerin millî düşünüş, kültür ve ahlâkımıza uymayan konulardan temizlenmesi şarttır.

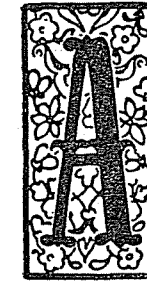
Hurmetlerimizle.

İSLÂM MEDENİYETİ

Başyazı

MEDENİYETİN ÂKİBETİ VE DÜNYA BUHRANI

Prof. Dr. Osman TURAN

VRUPA Medeniyeti yüksek ilmi, harikulâde teknik keşifleri ve parlak hayat seviyesi sâyesinde cihan-sumûl bir medeniyet olmuş; bu sebeple de artık küçülen dünya ile birlikte bütün milletler ve insanlık müşterek bir kader ile karşılaşmıştır. Bu müthiş keşiflere ve yüksek hayata rağmen bu medeniyet, maalesef, manen aynı tekâmülü gösterememiş; bir dönüm veya zevâl noktasına gelmiştir. Zira gözleri kamaştıran bu medeniyet madde-ruh muvazenesini ve ruhunu kaybetmiş; böylece materyalizmin esiri olan bu medeniyetle birlikte beşeriyet de tek ayak üzerinde duramaz bir hale gelmiş; her türlü maddî refah ve imkânlarla rağmen ümitsizlik, huzursuzluk ve ıstırap dünyayı sarmıştır. Gerçekten (Garp ve Hristiyan Medeniyeti), bu materyalist gelişme ve manevî sukût ile birlikte, dünyayı da o derece sarmıştır, ki beşeriyet, tarihinde, hiç bir zaman bu derece müşterek bir kader şuurunu ve korku içinde bulunduğunu hissetmemiş; müşterek tehlikenin delillerini bu nisbette açıkça görmemiştir. Öyle ki insanoğlu bir yandan bu maddî yükselişin gururunu duymakta; öte yandan da tam bir manevî boşluk ve istikbâl endişesi içinde kıvrılmaktadır. Bu durum atom silâhlarının tehdidinden daha hazındır. Çünkü bu silâhlar materyalist tehlikenin sadece maddileşen bir vasıtası olmaktan başka bir şey değildir. Nitekim bugün dünya barışı ve insanlığın kadere ancak atom silâhlarının yarattığı korku muvazenesi üzerinde durmakta; birgün çilgınlığın yeryüzünü harabeye, medeniyet ve insanlığı korkunç bir felâkete düşürmek endişesi hüküm sürmektedir. Müşterek tehlike milletler arasından milletlerin içine kadar girdiği ve kat'alar-arası ferdi münasebetler sıklaştığı halde akıl ve insanlığın hakim olamaması manevî sukûtun derecesini göstermeğe kâfidir.

İslâm medeniyetinden gelen ilim ve fikir, maddî-manevî mahsuller sâyesinde uyanan Avrupa, hayat ve dünyayı inkâr eden, medeniyet yerine cehalet ve sefaleti doğuran Hıristiyanlığa karşı öyle bir ruhî tepki yarattı ki, İslâm aşısı ile başlayan Renaissance hareketi eski Yunan-Roma'nın, sükûtunu hazırlayan materyalist yaşayışına bir dönüş hareketi oldu. Bununla beraber Hıristiyanlığın manevî tahakkümüne karşı maddenin ve hayatın bu isyanı, birkaç asır, bir muvazene yaratacak medeniyetin yükselmesine imkân verdi. Lâkin bir yandan başlayan materyalist inkışafın devamı, öte yandan Hıristiyanlığın ana inanç sisteminin muğlak ve aydınları tatminden uzak bulunması XIX. asırda dine karşı bir takım fikir cereyanları veya doktrinlerin doğmasına sebep oldu. Bunlar arasında Fransız Filozofu Auguste Comte, kendi Positivisme felsefesine göre, artık beşeriyetin Teolojik ve Metafizik çağları geçirip Müsbet ilim devrine geldiğini, Tanrı'yi gökten indirdiğini ve dinlere lüzum kalmadığını, bunun yerine ilme dayanan İnsanlık (Humanite) inancının yeni bir din olacağını iddia ediyordu. A. Comte, bu yeni felsefesi ile, Tanrı'yi ve dinleri inkâr ederken ilmin hudutlarını tayin edememiş; kâinat muamması ve manevî ihtiyaçlar karşısında insanın ve ilmin aczini düşünememiş ve cemiyet nizamının da askıda kalacağını kavramamıştır. Nitekim Positivisme dinin yerini alamamış; sâdece Hıristiyanlığın tatin edemediği aydınlar ve materyalistler arasında dinsizlik daha fazla yayılmış veya devrin bir modası haline gelmiş; Avrupa gören Meşrutiyetçiler vasıtasıyla bu moda Türkiye'ye de girmiştir. Bu mezhep sayesinde insanlığın yükseleceğini sanan Auguste Comte ve Positivistler, hakikatte, insanı maddenin esiri yaparak küçülttiklerini ve ruhî boşluk içinde muhtarlık bıraktıklarını düşünemiyorlardı. Darwin'in «Tabiî istifa» (Selection naturelle) nazariyesi Allah yerine kâinat telâkkisini koymakla ve insanları hayvanların tekâmülü olarak iddia etmekle materyalist istikamette bir adım daha ileri gitti ve A. Comte'un yükselttiğini sandığı insanlığı daha fazla düşürdü. İngiliz Filozofu H. Spencer de Tekâmül nazariyesinde Darwin'i desteklemiştir. Alman Filozofu L. Büchner materyalizmin İncil'i tanıyan Madde ve Kuvvet adlı eseri ile daha ileri gitti. Fr. Nietzsche ise, Allah'ı yok etmek maksadıyla, beşeriyeti insan-üstü yaratmak için seferber etmek ister. Bu sebeple de aristokrasiye düşkün ve Zerdüşte hayrandır. XIX. asrın bu ve diğer materyalist filozofları kâinat ve hayatın menşei, fikir ve hislerin zuhuru gibi meseleler üzerinde asla âhenkli bir görüşe sâhip olamadıkları gibi dayandıkları ilim de kendilerini desteklemedi.

Bununla beraber materyalizm, ilmi temele dayanmasa da, hızını kaybetmiyor; aksine, hayat ve madde kilise'nin baskısına isyan ederek, mütefekkir ve aydınlar çevresinden kitlelere doğru yayılıyordu. Zira Renaissance'dan beri yükselen hayat ve medeniyetle birlikte eski nizam ve dinî duygular da değişmeye başlamış; XIX. asırda sanayi inkılabı ile refah ve sefaletin bir arada gelişmesi ictimâî tezat ve huzursuzlukları artırmış; sınıflar-arası çatışmalar kendini göstermiştir. Bu maddî-manevî şartlar K. Marx'ın ve komünizmin zuhûruna imkân hazırlamıştır. Marx, bütün beşerî hâdiselerin iktisadî âmillerin mahsülü olduğunu, cemiyetlerin tekâmülünde ve tarihin seyirinde istihlal tarzı ve servet dağılımının başlıca rol oynadığını ileri sürmüştü; siyasi, sosyal, dinî, hukukî ve ahlâkî âmilleri inkâr edip bunları da maddeye bağlamış; tarihin de sınıflar arası mücadelelerden ibaret olup büyük insanların rolünü de reddetmiştir. Marx kendi tarihî maddeciliğine göre insan cemiyetlerini

mazi ve istikbalde sevk ve idare eden tekâmül kanunlarını bulduğunu sanmıştır. O, devrine göre iyi bir iktisatçı olmakla beraber, fert ve cemiyetleri harekete geçiren, bütün âmilleri tek sebebe irca eden bütün nazariyeler gibi onun da insanı, yalnız maddeye bağlayan bu dar görüşü de elbette ilim ve hakikat karşısında iflâsa mahkûm idi. Nitekim İlmî sosyalizm adını alan Marxizm bizzat ilmî tenkitlere dayanamamış ve çürütülmüştür. Zira O yalnız iktisadî bir doktrin getirmekle kalmamış; maneviyattan ve dinden mahrum aydınlar ile yeni bir hayat vaad ettiği işçi ve fakir kitleler hem maddî-manevî sefaletle düşürülmüş; hem de din yerine Marxizm yeni bir din olmuştur. Gerçekten Marxizme göre işçi sınıfı ihtilâl ile kapitalist ve burjuva (Bourgeois) sınıflarını imha edip Proletariat (amele) diktatörlüğü kurulmasını, servetlerin paylaşılmasını (Komünizm), bu maksatla da istihlal ve istihlakte iştiraki ileri sürmüştür. Marx'ın mâziye dair görüşleri tarihçiler tarafından iflâsa mahkûm edildiği gibi istikbal hakkındaki düşünceleri de tamamıyla yanlış neticeler vermiştir. Marx'ın tilmizleri, ilmî tenkitler karşısında bazı gerçekleri kabûle ve Marxizm'i ta'dile mecbûr kalmışlarsa da Onu Materyalizm'in peygamberi ve sözlerini de âyet saydıkları için bunları te'vil ve şerh ederek Marxist dogmaları muhafazaya çalışmışlardır. Komünist mülkiyet, aile, din, hürriyet ve bütün manevî değerleri yıkmadıkça ve Marx'ın bizzat ifadesine göre «Komünist cemiyette Tanrı yok edilmedikçe» yaşama imkânlarından mahrumdur. Fakat insan oğlunun yaratılışında mevcut bulunan bu meyil ve inançları tahrip etmek kabil olmadığı gibi bir asrı aşan propagandalara ve yarım asra varan müthiş bir baskı ve terbiye metodlarına, bizzat din ve Allah'a karşı kurulan fakülte, enstitü ve mekteplere rağmen Komünizm bu savaşta yenilmiştir. Marxizm'in ileri sürdüğü sosyal musavvat da sosyalist cemiyette kurulamamış; aksine müthiş bir diktatörlüğün zulmü ve korkunç metodları komünist devleti ayakta tutabilmiştir. İnsan tabiatı değişmeyeceğine göre Komünizm yıkılıncaya kadar da bu tedhiş mekanizması veya diktatörlük devam edecek; beşeriyetin bir kısmı o zamana kadar ızdırap çekecektir.

ESKİ ve Ortaçağlarda da sosyal tezatlar bazı Komünist mücadele ve tecrübelerine sebep olmuştur, ki bunlar arasında en mühimi İran'da, V. asırda çıkan Mazdek hareketidir. Gerçekten Mazdekçilik, Sasanî devrinde, servetlerin ve kadımların müsterek olması, bütün imtiyazların kaldırılması ve canlıları öldürme yasağı üzerinde kurulmuş bir din idi. Bu din fakir kitleler arasında yayılınca yüksek sınıfların kudretini sarsmak isteyen Şah Kubâd (Kavad) bu hareketi destekledi ise de kendi takdîğine kurban gitti ve Türklere kaçmağa mecbur kaldı. Mazdekizm yirmi yıl İran'ı anarşi ve harabîye sürükledi. Nihayet I. Husrev, Mazdek'in hareketini bastırды ve bunun sebep olduğu sarsıntıdan faydalanan dış istilâcıları da durdurdu. I. Husrev'in bu muvaffakiyetleri İranlılar arasında o kadar büyük ve efsanevî bir tesir doğurdu ki, tarihte artık Anuşrevan (ebedî ruh) ve Dâger (âdil) adı ile tanındı. Bununla beraber Komünist buhran Sasanî İmparatorluğunu ve medeniyetini o derece sarsmıştır ki, bir avuç İslâm fâtipleri, Hz. Ömer zamanında, bu muazzam devleti birkaç darbe ile yıkabilmişlerdir.

Marx'ın medeniyet ve nizamı karşı ciddi bir tehlike teşkil eden fikirleri yanında iktisat ilmine ve ona gelinceye kadar tarih araştırmalarında yer almayan iktisadî âmil ve tetkiklere büyük bir hizmet ettiği,

hatta sosyal adaletin ilerlemesine de yardımcı olduğu muhakkaktır. Bununla beraber Avrupa medeniyeti o kadar materyalist bir istikamet almış; manevî buhran o derece derinleşmiştir ki, Hür dünyada işçilerin kavuştuğu refah ve haklara, buna karşılık Komünist ülkelerdekilerin mahrumiyet ve sefalet içinde bulunmalarına rağmen, yine de Kapitalist ve sosyalist mücadele duraklamamıştır. Her iki taraf da materyalist temele dayandığı ve madde-rûh muvazenesi kurulamadığı için Avrupa medeniyeti ve dünya tehlikeli bir buhran içinde kıvrılmaktadır. Böylece bin sene maddeyi ve hayatı inkâr eden ve akîdelerini korumak uğruna ilmî hakikatlere bile hak tanımayan ve en tabii fikir ceryanlarına karşı zulmü mübâh gören Hıristiyan Avrupa'da şimdi A. Hamid'in ifadesi ile «Para mâbûd ve banka mâbed» olmuş; evlenmeyi papazlara yasak eden ve iyi bir mü'minin aile kurmasını bile sıkı şartlara bağlayan Kilise, şimdi Avrupa'nın ve o tesirle dünyanın şehvet hislerini serbestçe teskin yolunda bulunmasına, aile müessesesinin gittikçe çökmesine şahid olmakta ve bu azgınlık Freud'un nazariyesi ile yaygınlaşma istikameti almaktadır.

Bu şaşkın ve azgın materyalizm karşısında insanın, aklı ve vicdanı icabı, ciddi endişelere düşmesi ve manevî silkinmeyi gösteren bir takım fikir ve hareketlere girişmesi normaldir. Nitekim Hıristiyanlığı ve medeniyetin beş bin yıllık tarih boyunca kazandığı manevî değerleri canlandırmak için nazariyeler ve hareketler meydana çıkmış; Materyalizm'e ve Komünizm'e karşı Hıristiyanlıktan mülhem partiler kurulmuş; sosyal adalet ilerletilmiştir. Bununla beraber aklın hakimiyetine ve manevî uyanışın faydalarına rağmen Materyalizmin doğurduğu ruhî boşluk ve inançsızlık giderilememiş; hastalığın menşei Komünizm değil onu da doğuran maddenin tahakkümü dizginlenememiştir. Bu sebeple ictimaî refah ve adaletin her şeye kâfi geleceğini sanmak da bizzat kendimizi Marxizm'in çarklarına kaptırmak demektir. Nitekim bugün müreffeh sınıflara mensup yeni nesillerin, Avrupa'da, Amerika'da ve bu medeniyet merkezlerini taklidin kurbanı olan diğer ülkelerde medeniyete isyan veya iptidai hayata hasret çekmeleri, yahut aklı, ahlâkî, millî ve insanî bütün değerlere karşı sefil bir hayata düşmeleri veyahut da kendi millet ve hayatlarına bile sui-kast hastalığına tutulmaları ruhî boşluğun derecesini göstermeğe kâfidir. Hattâ Marxizm'in kurbanı olan bazı sözde mütefekkir, edebiyatçı ve san'atkârlar da kaba felsefe veya ideolojileri ile manevî sukûtu kışkırtmakta ve normal bir cemiyet nizamına göre kurulu bir demokrasi ve hürriyet sayesinde yeni nesilleri intihara hazırlamaktadırlar. Demir-perde aydınları arasında Komünizm'e ve onun zulmüne karşı bir mücadele doğarken Demokrat ülkelerde bu rejim hesabına girilen sui-kastler, ister bozgunculukla, ister hiyanetle olsun, medeniyet ve insanlığın bir sukuta doğru gittiğine delâlet eder. Nitekim devrimizin meşhur Allahsız İngiliz filozofu B. Russel insanlığa mukadder olan ölüm karşısında ümid değil u ç u r u m a atılmak cesaretini tavsiye etmekle âdetâ medeniyetin tehlikeli âkabetine de yardımcı ve haberci olur. Ruhî boşluk o derece derinleşmiştir ki, Garpta ve onu körü-körüne taklit eden başka ülkelerde müneccimlik ve falcılık (Sciences occultes) çok yaygın bir ihtiyaç haline gelmiş; bu bilgilerin pek çok mütehassısı ve kitapçısı türemiş; falcılık âdetâ dinî boşluğu doldurmağa başlamıştır.

Ortaçağların buhranlı devirlerinde daima bir M e h d î veya M e s i h'in geleceği inancı bile bir kurtuluş ümidi idi. Bugün Allah'a iman-

dan ve dine bağlanmaktan uzaklaşan, neticede millî ve insanî ideallerden de mahrûm kalan fert ve cemiyetler ruhî kudret ve yaratıcı kabiliyeti, fazilet, hayır ve yüce aşkı da kaybeder; nefis endişesi ve behîmî duyguların âleti olur; kin ve nefret hisleri artar; manevî buhranlar ahlâk nizamını da yıkar ve ictimaî sarsıntılar mukadder olur. I. ve II. Cihan harpleri esnasında yapılan hayret veya hayranlık verici keşiflere rağmen gelişen manevî sukût, maddî tahribatla kıyaslanamayacak bir tehlikeyi haber vermekte; Avrupa medeniyetinin gittikçe tehlikede olduğunu ve onun cihân-şumûl mahiyeti ve menfi tesir sahaları nisbetinde diğer ülkeleri de sürüklemektedir. Avrupa ve onun medeniyeti, I. Cihan harbi öncesinde, bazı hastalıkları belirlemekle beraber, en parlak devrini yaşıyor ve bu kıtanın milletleri bütün dünyaya her türlü hakimiyetini hissettiriyordu. Bununla beraber bu esnadadır, ki O. Spengler harbin sonlarında, 1917 yılında «The Decline of the West» (Garp medeniyetinin inhitatı) adlı eserini yazmış ve bugün daha fazla beliren tehlikeye işaret etmiştir. O, İbn Haldun'un nazariyesine yakın olarak, medeniyetlerin de her varlık gibi muayyen bir ömre sahip olup Avrupa'nın da artık inhitat devrine girdiğini yazmıştır. İngiliz tarih felsefecisi A. Toynbee, mukadder bir inhitattan bahsetmemekle beraber «Civilisation on Trial» (Medeniyet tehlikede) adlı eseri ile durumun daha ağır olduğunu ileri sürer, ki II. Cihan harbi sonrasına ait bu hüküm şartlara uygundur. O, bu tehlikeye çâre olmak üzere, beşeriyet ve medeniyetin beş bin yıllık tekâmülünde kazandığı manevî kıymetlerin canlandırılmasını teklif eder. Bu görüş ne kadar isabetli ise tedbirler de o derece kıfayetsiz görülmektedir. Zira dinî inançlara bağlanmanın imkânları ve mevcut zorluklar üzerinde ciddi bir görüş getirilmemiştir. Gerçekten Toynbee geniş ve insanî düşüncelere sâhip bir tarih felsefecisi ise de Hıristiyanlık hudutlarını aşmamış ve bu dine ait ana akîdelerin bugünkü aydınları nasıl tatmin edeceği hakkında bir görüş getirmemiştir. Gerçekten Hıristiyanlığın esaslarını bozmaksızın yeni bir ıslahat (réforme) yapmak kolay değildir. Bu husus ileride bahis mevzu olacaktır. Buna mukabil İslâmiyet, ana inançları ile akıl ve ilim karşısında, çok müsaîd bir durumda bulunmakta; fakat tabii gayrimüslimler için bu dini kabûl etmek bahis mevzu olamamaktadır. Nitekim bu mütefekkir İslâmiyetten sâdece içki yasağı gibi basit meselelere müracaattan daha ileri bir faydalanma düşünmemiştir.

İSLÂM medeniyeti tesiri ile Avrupa'da gelişen yeni felsefe ve fikir cereyanları neticesinde ciddi çatışmalar meydana çıkmış ve XVI. asırda artık Reforme (dinî ıslahat) hareketleri başlamıştır. Başka Protestanlık olmak üzere bir takım yeni mezhepler doğmuş; Katolik kilisesi de bu şartlara göre kendi bünyesi içinde ıslahata girişmiştir. Fakat Kilise tabii ana ahîtlere üzerinde tabii bir değişiklik yapamadığı için iman zaafiyeti ve Materyalist gelişmeler durdurulmamıştır. Bu sebeple de Avrupa'da dinî taassup ve mezhep mücadeleleri müteakip asırlarda da devam etmiş; zulüm ve kataller bütün kıtayı sarsmıştır. İlim ve dinin çatışması nihayet lâikliğin ve vicdan hürriyetinin kabûlü ve bir çok memlekette hukukî müeyyidelere bağlanması ile sona erdirilmiş ise de Hıristiyanlık ile ilim ve felsefe arasında bir âhenk kurulamamış; sadece taassup yerine umumî bir musamaha başlamıştır. Lâkin bu hareketler, ileri bir hamle teşkil etmekle beraber, tabii, ne din ihtiyacına karşılayabilmiş; ne de Kilise kendi inanç sistemini fedâ edebilmiştir. Zira bu takdirde Hıristiyanlıktan eser kalmayacak ve daha tehlikeli bir manevî boşluk

hasıl olacaktı. Böylece Hıristiyanlık, İslâmîyetin aksine olarak, ilim ve hür düşünce ile kaynaşmamış ve bazan da bunların arkasından sürüklenirken kendi bünyesini de sarsmaktan kurtulamamıştır. Meselâ son zamanlarda bazı papazlar halkı daha fazla Kiliseye bağlamak için bir takım pratik teşebbüslere girişmişler; fakat mâbetleri kadın ve erkeklere câzip kalmak maksadı ile cinsi hislerden faydalanmak istemişlerdir ki, bu gülünç yenilikler aslında dini fedâdan başka bir netice vermemiştir. Hıristiyanlığın ana akîdelerine senbolik mânâda bağlı kalmak da din ihtiyacına kâfi gelmemekte ve Materyalizmin durdurulması zorlaşmaktadır.

K. Marx, Komünist tahtının bir ayağını bu Materyalist ve Allahsız temel üzerinde kuruyor; diğerlerini de Kapitalizmin doğurduğu sosyal uçuruma ve fakir kitlelere dayandırıyor. Fakat Kapitalizme dayanan Avrupa medeniyeti ne kadar maddeci ise, sanayi inkılabının doğurduğu işçi sınıfı (Proletariat) ve sosyalist mücadeleler de aynı Materyalist sebeple kısırtılıyor; fert ve cemiyetlerin selâmeti için zarûri olan madde-ruh muvazenesi tamamen bozuluyordu. Marx, sosyalist mücadeleler sonunda proletariat'ın zaferi üzerine onun tahakkümü ile Kapitalizmin yıkıcılığını ilân ederken hakikatte Avrupa medeniyetinin gökeceğini de ifade etmiş oluyordu. Bununla beraber onun kehanetlerine aykırı olarak Komünist ihtilâller, sanayi devleşmiş ve medeniyeti çok ilerlemiş memleketlerde değil, daha geri ülkelerde ve meselâ feodal bünyeye sâhip Rusya'da, Bolşevik bir çetenin eseri olarak, patlak vermiş veya onların istilâsı ile peyk memleketlerde de cebren kurulmuştur. Esasen Bolşeviklerin Rusya'da hakim olmaları da dış kuvvetlerin yardımı ve Cihan harbinin doğurduğu buhran sayesinde mümkün olmuştur. Materyalizm'e dayanan, kin ve nefret duyguları ile bütün dünyayı tehdit eden Komünizm, «Sosyalist Cennet» yerine cehennem hayatı getirmekle, hakikatte, hiç bir memlekette yaşama imkânına sahip olmadığını isbat etmiştir. Böylece Materyalizm, tarihte ilk defa olarak, büyük ve teşkilâtli bir kuvvet hâlinde ortaya çıkmış; lâkin yarım asra ve bir deşet makinası üzerinde tutunmasına rağmen rejim, yaşamak zorluğu ile karşılaşmış; onu milliyetçilik ile kuvvetlendirme gayretleri de, insan tabiatı icabı, diğer mânevî ihtiyaçlar daha şiddetle hissedilmiş; korkunç zulümlere ve milyonlarca insanın imhâ edilmesine rağmen maddî sefâleti de kaldıramamıştır.

Komünizm, materyalist doktrininin yerleşmesi için, insan tabiatına uygun olarak, beşeriyet ve medeniyetini binlerce yıldan beri inandığı Allah ve din duygularını ve bunlarla birlikte mevcut bulunan ahlâk, hukuk ve bütün mânevî kıymetler nizamını yıkmaya mecbur kalmıştır. Bu sebeple de Marxist büyüklerini ve hatta parti liderlerini putlaştırmak, yarı-tanrı mevkine çıkararak maddeci bir din yoluna sapmaktan kurtulamamıştır. Kendi musâvat prensibine göre sınıfları ve imtiyazları kaldırıp sosyal adâlet kurma iddialarına rağmen de rejimin bekası için yalnız insan-üstü şahıslar değil yeni ve imtiyazlı sınıflar da yaratmaya mecbur kalmıştır. Bu anormal durumun devamı da komünist parti ve devletin ancak zulüm, korku, iftira, yalan ve rüşvetle yaşamasını mümkün kılmıştır. Komünist partisinin bütün insanları ve hatta bizzat komünistleri bile kontrol altında tutabilmek için jurnalcılık ihbar ve isnatların aile içine kadar girmesine ve herkesin birbirinden şüphe etmesine sebep olmuştur. Böylece milyonlarca insanın öldürülmesine, maddî-mânevî işken-

celere ve umumî sefâlete rağmen hem kendi doktrinini tahrir etmiş; bizzat komünistler bile yalana dayanan bu doktrin ve tatbikatın sahtekârları olmaktan kurtulamamışlardır. Bu durum daima birbirine şüphe ile bakan, sevgi ve merhamet duygularını kaybeden, kin ve nefreti kuvvetlendiren bu rejim altında cemiyetin çökmeğe mahkûm olduğunu gösterir. Nitekim Avrupalı mütefekkirler, Bolşevik devlet tedhiş sayesinde ne kadar kuvvetli gözüksün de cemiyetin o derece çökmüş olduğunu beyan ederler. Khruçef, Stalin putunu yıkarken kuvvetini ona karşı mevcûd olan umûmî efkârın nefretinden alıyor, bu sâyede kendi mevkîinde tutunmak imkânı buluyordu. Bununla beraber komünizme ve onun peygamberlerine dokunmak cesaretini de gösteremiyordu. Zira yumuşayan rejim altında gelişen hürriyet kıpırdamaları da komünist partiyi ve yeni imtiyazlı sınıfların menfaat ve endişelerine aykırı geliyordu. Bu sebeplerdir, ki bütün komünist memleketlerde Stalinçiliğe dönüş hareketleri başlamıştır. Buna rağmen Khruçef, Stalin putunu yıkmakla insanlık haysiyetini bir derece kurtarmış; materyalizme ve din düşmanlığına sapan memleketlerde mukadder olan putların akîbetini de göstermiştir.

Rusya'da ve peyk memleketlerde milliyetçiliğin canlanması ve esir milletler aleyhinde kullanılması da hem komünist doktrinini, hem de devletleri kemiren bir unsur olarak meydana çıkmıştır. Avrupa'da ilim ve aklın hakimiyeti, mânevî değerlerin mukavemeti mutedil sosyalist, hattâ muhafazakâr partileri gittikçe ilerleyen sosyal adâlet ve huzura götürürken proletariat namına kurulan ve «halk demokrasisi» adını alan memleketlerde işçiler hem hürriyetlerini kaybetmişler; hem de çok daha aşağı bir hayat seviyesine mahkûm edilmişlerdir. Bazı mütefekkirler Rusya'da patlak veren ihtilâlî ve kurulan Bolşevizmi Rusların Avrupa medeniyetini hazmedememesi neticesi sayarlar. Gerçekten Rusya XIX. asırda, ilim, kültür ve tekniği ile Avrupa medeniyetine girmiş ve hayli mesafe almıştır. Fakat bu modernleşmenin gelişmesi aynı zamanda garpcılık ve Slavcılık veya Rus milliyetçiliği hareketlerinin çatışmasına sebep olmuştur. Nitekim anarşist, nihilist ve komünist cereyanları da bu hazımsızlığın bir neticesi olarak doğmuştur. Tam feodal bünyeye sâhip Rusya'da sınıflar-arası uçurumlar hüküm sürüyor; ortaçağlar boyunca esir yaşamış bir milletin Çarlık devrinde de devam eden esaret psikolojisi Bolşevik zulmünü kolaylaştırıyordu. Bu izah yanında Bolşevik ihtilâlini halâ ortodoks ve katolik mücadelesinin dirilen yeni bir safhası ve garba karşı tarihî intikam veya aşağılık duygularının bir belirtisi sayan bir görüş de vardır. Millî ve dinî karakter ve duyguların şuurlanmasında bile asırlarca yaşadığını tarihî bir gerçek olarak bildiğimize göre, Rusya'da içtimaî şartların ve dış tesirlerin birleşmesi neticesinde, Bolşevik ihtilâlinin patlak vermesi ve tarihin kaydetmediği bir tedhiş makinası halinde hüküm sürmesi hangi içtimaî, ruhî ve vîkî hastalıkların rol oynadığını meydana koymuştur. Bolşevik ihtilâlinin ilk denemesindeki zulüm ve katıllara şahit olan meşhur Rus beyin alimi Pavlof, Bolşeviklerin bu icraatı karşısında fertler gibi bazan cemiyetlerin de kudurabileceklerini söylemekle azgınlaşan bir materyalizmin beşeriyet için ne kadar büyük bir tehlike olduğunu ifade ediyordu.

TARİHİ ve içtimaî amillerin rolü ne olursa olsun Bolşevik ihtilâlini Avrupa medeniyetinde madde-ruh muvazenesinin bozulması ve materyalizmin azgınlaşması neticesi saymak en umûmî ve isabetli bir hüküm olmak gerekir. Marx'ın kehanetlerine aykırı olarak komünizmin Rusya

ve istilâsı altında kalan peyk memleketlerinden sonra dahi geri Asya, Afrika ve cenubî Amerika kıtalarında yayılmasında da, içtimâî şartlar yanında, siyasî ve psikolojik unsurlar da rol oynamaktadır. Filhakika müstemlekeci Avrupa devletlerine karşı kötü hatıraları unutmak mümkün iken bazı yeni hadiseler milletler-hapishanesini doğuran Rusya'ya ve rejimine yaklaşmaya sebep olmuş; aşırı bir sosyalizm İslâm dünyasına da sirayet etmiştir. Avrupa medeniyeti, böylece, sebepler ne olursa olsun, kendi sebepleri gibi en yüksek noktasına çıkmakla ve hârikülâde keşifler yapmakla beraber madde-ruh muvazenesini kaybetmiş; materyalizmin ağır baskısıyla tek ayak üzerinde duramaz olmuştur. Gerçekten Avrupa ikinci cihan harbinde harap olmuş ve hakimiyetini de kaybetmiştir. Harpten sonra Amerika yardımı ile durumunu düzelterek ve bir milletler federasyonunu kurmakla uğraşan Garbî Avrupa tekrar büyük bir kuvvet olmak yolunda bulunuyor. Bununla beraber Avrupa medeniyeti kendi eseri olan materyalizmin ve korkunç silâhların tehdidinden de kurtulamamış ve dünyayı da aynı tehlikeye maruz bırakmıştır. Garp medeniyetinin en ileri ülkelerinde ve Amerika'da cereyan eden bozukluklar ve hadiseler manevî buhranın derinliğini göstermekte ve madde-ruh muvazenesi kurulmadıkça medeniyetin emniyet kazanamayacağını ortaya koymaktadır. Esasen İslâm ve Yunan-Roma medeniyetleri gibi Avrupa veya Hıristiyan medeniyetinin de dahilî ve haricî sebeplerle aynı inhitat safhalarına geçirmekte ve mukadder medeniyete doğru hızla ilerlemektedir. Bu durum tarihte olduğu gibi, dünyanın başka bir ülkesinde yeni bir medeniyet merkezinin doğması ile beşeriyetin, ağır tecrübelerden sonra, kurtulmasına mı veya ihtiyar küremizle birlikte insanlığın katastrafik çöküşüne mi delâlet edecektir? Bu ve daha birçok sual ve meseleler gelecek bahislerde ele alınacaktır.

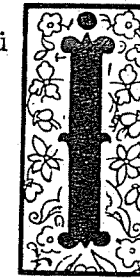
NOT : Osman Turan'a aid «Din ve Medeniyet» (sayı: 26) adlı makalede çıkan şu baskı hatalarını özür dileyerek düzeltiriz:

Yanlış	Doğru	sh	str.
Hayal	Hayat	2	29
Dinden	Dindar	3	8
Nilekim	Nitekim	4	5
Aktarmakt	Artırmakta	"	28
Tasarruftan	Davranıştan	"	38
Uzuvları	İnsan uzuvları	5	9
Sağıtayan	Sağlayan	"	15
Saptanmış	Saplanmış	"	22
Dinler	Dinlerin	"	48
İmhaya	İnkıza	6	11
Tahrikine	Tahribine	"	13
Bir	Bu	"	"

İlâhiyât

İlâhî Dinlerin Fonksiyonu

Osman CİLACI
Konya Yüks. İslâm Enstitüsü
Öğretim Üyesi

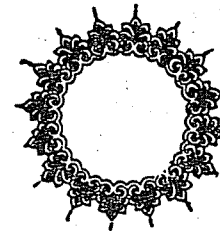

LÂHÎ din sözü, «Allah tarafından vaz edilmiş din mânâsına» gelir. Aynı mânâyı «semâvî din», «edyân-ı münzele», «hak din» (1), «din-i tevhid», «vahye müstenit din» terkipleri ile de ifade edebiliriz. Bütün bu tâbirlerin dile getirmek istediği gerçek mânâ, tahrife uğramamış, aslı hüviyetlerini muhafaza etmiş Müsevîlik (2) ve Hıristiyanlık (3) hakkında kullanılırdı. Fakat bugün bu terimler ancak İslâm Dini için geçerlidir. Musevîlik ve Hıristiyanlık aslı hüviyetleri ile artık mevcut değildirler. Bu hakikati teslim edenler arasında müsevî ve hıristiyanlar bulunduğu gibi, bu gerçek karşısında ihtida edenler de mevcuttur.

Bütün ilâhî dinler itikat bakımından daima aynı esasları getirmiştir. Değişik gibi gördüğümüz hususlar, fer'i ad altında toplanan ahkâma aittir. Yani bütün semavî dinler, itikâdî hükümler getirmeleri yönünden müşterek bir özellik taşır (4). Hadd-i zâtında tahrif edilmemiş hüviyetiyle Musevilik ve Hıristiyanlık da, Müslümanlığın telkin etmek istediği hakikatleri talim etmiştir. Hz. Muhammed (s.a.v.) in tebliğ ettiği din olan İslâm ise, dinlerin bir sonu ve tamamlayıcısıdır. Artık İslâm'dan sonra bir din gelmeyecektir; gelmesine de lüzum kalmamıştır (5).

Semâvî dinlerin vâz'ı bizzat Allah'tır. Peygamberler ise din tebliğcisidirler; onlar Allah'tan telâkki ettikleri emir ve yasakları insanlara bildirmekle vazifelidirler.

İlâhî dinlerin, bir nebî, rasul tarafından tebliğ edilmiş olmaları, Allah'a iman esasını getirmeleri, kıyameti ve buna iman etmeyi emretmeleri, ilâhî bir kitaba dayanmaları, iyi bir ictimâî cemiyetin te'sisini gaye edinmeleri, meleklerle imanı emretmeleri, yalnız Allah'a ibadet etmeyi bildirmeleri, te'sisini hedef aldıkları cemyette adalet, kardeşlik ve müsavaat duy-

gularını kuvvetlendirmek v.b. hususlarda müşterek bir görüş içinde bulunmaları ve bunların her semâvî dinde mümeyyiz birer vasıf olduğunu da kaydetmeliyiz.

Semâvî dinlerin mahiyetlerini ve başlıca özelliklerini ana hatlarıyla tesbit ettikten sonra; fonksiyonlarının ne olduğunu açıklayabiliriz.

Önce «din» in birkaç tarifini verelim:

«Din, akıl sahiplerini, Hz. Muhammed (s.a.v.) in nezdinde getirdiği şeyleri kabule çağıran ilâhî bir kanundur» (Seyyid Şerif).

«Din, öyle bir hassa-i idraktır ki muhtelif isimler ve şekiller altında insan onunla mutlak nâmütenâhiyi his ve fehm eder. Bu hassa olmasaydı, yani insanların fitratında böyle bir istidat bulunmasaydı din meçhul ve gayr-ı mümkün kalırdı» (Şehbenderzâde Filibeli A. Hilmi, Tarih-i İslâm).

«Din, zevi'l ukûlu hüsn-ü ihtiyarı ile bizzat hayırlara sevkeden bir va'z-ı ilâhîdir» (M. Hamdi Yazır).

«Din, aczini, kudretsizliğini duyan ruhların en yüksek bir kudret ile münasebet ve ilgi kurmalarıdır» (Auguste Sabatier).

«Din, ruhun öyle bir kuvvetidir ki insana havas ve akıldan müstakil olarak muhtelif isimler ve muhtelif remizlerle nâmütenâhiyi idrak istidadını verir» (Max Müller).

«Din, insanın bütün vazifelerinde ilâhî emrin bilinmesi ve tanınmasıdır» (Kant).

Bu târifleri daha da çoğaltmak ve ayrıca kelimenin etimolojisi üzerinde durarak açıklamalar yapmak mümkündür; fakat bu husus konunun işleniş ve mevzu ile alakası cihetinden tâlî bir durum arz etmektedir.

İnsan yaratılışı icabı maddî ve rûhî bir bünyeye sahiptir ve bu iki varlığını idame ettirebilmek için kendilerine has gıdalarını temin etmek mecburiyetindedir. Binaenaleyh ruh cihetinden olan ihtiyaçlarını din temin edecektir. Din, bir ihtiyaç olarak her asırda, her ülkede daima aranılan bir müessesedir (6). İlmîni başdöndürücü bir hızla terakkisi, teknik imkânların ve buluşların her geçen gün büyük bir hamle kaydettiği asrımızda bile; dine olan ihtiyaç o nisbette artmıştır:

1) Ruh ve sinir hastalıkları en iyi şekilde ancak dînî telkinlerle tedavî edilebilmektedir. Bu husus tecrübelerle sabit olmuştur (7).

2) Mânevî hayatını ihmal eden kimseler devamlı bir huzursuzluk ve dengesizlik hissederler. Böyle bir huzursuzluğa düşen insan şüpheli olur. Şüpheli ve evhamdan kurtulmak ise ancak rûhî ihtiyaçların tatmin edildiği dine bağlanmakla mümkündür.

3) Ahlâkî olgunluk ve ahlâkî fazilet hasletleri ancak din duygusu sayesinde gelişebilir. Beşerî münasebetlerde ahlâkî olgunluk ve faziletin önemi ise izahtan vâbestedir.

4) Din, fertleri birleştirici (8) bir hüviyete sahiptir. Hiç bir sistem veya felsefî doktrin din kadar toplayıcı, birleştirici ve müntesiplerini doğruluk ve fazilet sahibi kılamaz. Çünkü

indî, ferdî ve enfüsî olmaktan kurtulamadığı için bu sistemler, günün birinde silinip gitmekten ve târihî bir hâtıra olmaktan öteye geçemez.

5) Din, bir disiplin olarak fert ve cemiyet hayatını düzenleyen, kitleleri kardeşlik duyguları içinde yaşamaya sevkeden bir müessesedir (9). H. Kâzım Kadri (şeyh Muhsin-i Fânî) dine gayenin, «ta'zim-i ulûhiyet ve tehzib-i nefis olduğunu, ibadetten maksadın da bu olduğunu» kaydetmektedir (10).

Bugün modern dünyada da kat'i olarak anlaşılmıştır ki, din duygusu insan için vazgeçilmez bir ihtiyaçtır. Uzun seneler din duygusuna sırt çevirmiş insanlar bile; huzursuzluklarını gidermek için yine dine dönmek mecburiyetinde kalmışlardır (11).

Din, insan için bu derece vazgeçilmez bir ihtiyaç olarak hissedildikten sonra; ilâhî dinlerin bu ihtiyacı karşılamadaki rollerinin araştırılması kendiliğinden önem kazanır.

İlâhî dinler, zaman zaman, Allah'ın, peygamberleri vasıtasıyla insanları ıslah ve doğru yola iletmek için gönderdiği nizamlardır. Semâvî dinler içinde muayyen bir kavme hitap edenleri bulunduğu gibi; bütün insanlığa şâmil olanı da vardır (12). Gerek kısmî, gerek umûmî olsun, ilâhî dinlerin; insan oğluna tevcih ettiği davetler, daima onun bir takım mükellefiyetlerle karşı karşıya bulunduğu ve yaptığı her şeyden mükâfat veya mücâzât göreceği esasına dayanır. İşte bu açıdan baktığımız zaman, ilâhî dinlerin müşterek bir özellik taşıdıklarını görürüz. O da ferdin ıslahı, iyi bir insan olarak yaşaması, dolayısıyla cemiyetin de huzur ve sükuna kavuşmasıdır.

Semâvî dinlerin, bu gerçekleştirmek istedikleri huzur ne dereceye kadar tahakkuk etmiştir; daha açık bir ifade ile gerçekleşmesi arzu edilen huzurun ölçüsü nedir, ne olmalıdır? Bu ve buna benzer hususlar belki münakaşa mevzuu edilebilir; her din ve meslek mensubu bu konularda ayrı ayrı kanaatler serdedebilir; ama asgarî müşterek denen hususlarda birleşmek mümkündür. İşte semâvî dinleri bu açıdan ele alırsak bundan çok daha fazlasını tahakkuk ettirmiş olduklarını görürüz.

İçinde yaşadığımız asrın bir nev'i özelliği gibi görünen dinsizlik; aşağı yukarı iki asır önce makina kudretiyle kazandığı geçici galibiyetini, uzun ömürlü kılamiyacağını daha şimdiden görmektedir. Çünkü günümüzde eski muannit dinsiz tipleri bulunsa bile, onların yalanlarını kabul edecek saf insanların bulunmaması gerekir.

İlâhî dinlerin dışındaki sistemlerden medet umma gafletine düşenler veya böyle bir cereyanın bizzat mürevvîleri bulunanlardan, tuttıkları yolun sakîm olduğunu görmeye başlayanlar yok değildir. Bu durum karşısında, aslî hüviyetlerini yitirmiş olan Musevîlik ve Hıristiyanlık; insanlığın arzu ettiği iç huzurunu elbette ki temin edemeyecektir. Her geçen

gün, çeşitli vesilelerle ihtida edenlerin artması, bu iddiayı te'yit eder (13).

Netice olarak ilâhî dinler içinde va'z olunduğu gibi kalan tek din, İslâm dini'dir. Semâvî dinler içinde kıyamete kadar fonksiyonunu sürdürebilecek din de yine İslâm Dini'dir. Çünkü asrın ve ihtiyaçların değişmesi nisbetinde ferdin ve cemiyyetin karşılaşacağı müşkülleri gözecek hal çarelerini beraberinde getiren yegâne din islâmiyettir.

(1) «Din-i hak, hakkın dini, bütün insanlığın hukukunu tekeffül eden, Hak Taâla'dan başkasına ibadeti kabul etmeyen din-i islâmdir» (M. Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, İst., 1935, VI, 4439).

(2) Hz. Musa (a.s.) ya izafetle bu ismi almıştır. Yahudilere nisbet edilmek suretiyle Yahudilik de denir.

(3) «Hrist kelimesi Yunanca Khristianos kelimesinden gelir. Chretien (Hristiyan) kelimesi de aynı köktendir.» (M. Nihat Özön, Türkçe Yabancı Kelimeler Sözlüğü, İst., 1962).

(4) el-Mü'minun, 52. âyeti bu hususa işaret etmektedir. «Dinin esas-ı akâid de, şeriatlerinin asıllarında birdir. Bütün peygamberler değişmeyen asıllarda iema halinde birleşmişlerdir. O asıllar Allah'a, meleklerle, kitaplara, âhiret gününe, kaza ve kadere iman etmek gibi esaslardır. Şeriatler ise o esaslara fer'ileri olmak üzere peygamberlere indirilen daha hususî esaslardır. Şeriatler ise o esaslara fer'ileri olmak üzere peygamberlere indirilen daha hususî hükümleri muhtevîdir (Hucce'tü'l-lâhu'l-Bâliğâ)» (H. Basri Çantay, Kur'an-ı Hakim ve Meâl-i Kerim, İst., 1965, II, 620).

(5) «... bugün sizin dininizi kemâle erdirdim; üzerimizdeki nimetimi tamamladım ve size din olarak müslümanlığı (verip ondan) hoşnud oldum...» el-Mâide, 3. âyeti ile bu hakikat açık bir şekilde ifade edilmektedir.

(6) İkinci cihan savaşında mağlubiyet emarelerini görünce din tanımayan Sovyet Rusya bile, askerinin mânevîyatını takviye için cepheye din adamı göndermek mecburiyetinde kalmıştır.

(7) «Fransa'da Lourdes şehrinde dua ve telkin yolu ile rûhî hastalıklar yanında birçok uzvî hastalıklar da tedâvî edilmektedir.» (Dr. Alexis Carrel, Dua, (ter. M. Alper Yüceyürek), İst., 1961, s. 31).

(8) «Hepiniz toptan sınıksız Allah'ın ipine sarılın. Parçalamp ayrılmayın...» Âl-i İmran, 103. âyeti bu hususa işaret eder. Bu âyetteki «Allah'ın ipine sarılın» dan kastedilen mânâ, «Kur'an-ı Kerim'e, İslâm Dinine, Allah için ihlâsa, Allah'ın emrine, Allah'a itaata» dir. (Kur'an-ı Hakim ve Meâl-i Kerim, I, 100).

(9) Kur'an-ı Kerim'de, dinin gâyesinin Allah'ı ululamak ve nefsi tehzib olduğu çeşitli vesilelerle birçok âyetlerde açıklanmıştır: el-Bakara, 151, 243; Âl-i İmrân, 164-165; en-Nisa, 147; el-Ankebut, 45; el-Hac, 38, 77; el-Meâric, 19-22; el-Cum'a, 2; eş-Şems, 9-10; en-Nâziât, 18-19, 40-41; er-Ra'd, 28; el-Âraf, 33; el-En'âm, 120, 151; en-Nahl, 18, 30; Sebe', 13; ed-Dehr, 3; en-Nemi, 40; İbrahim, 7; Yûsuf, 40, 87; en-Nûr, 19; ez-Zümer, 26.

(10) Yirminci Asırda İslâmiyet, İst., 1939 h, s. 71.

(11) Henry Lank, Dine Dönüş (ter. Ö. Rıza Doğrul), İst., 1949. Bu kitapta dinin insan şahsiyetini ne derece etkilediği ve dinden uzak kalan fertlerin perişanlıkları anlatılmaktadır.

(12) Müslümanlık. el-Bakara, 119; en-Nisa, 79; el-isra, 105; el-Enbiya, 107; Sebe', 28; Fâtır, 24. ve benzeri âyetlerde, Hz. Muhammed (s.a.v.) e hitaben ilâhî rahmetin müjdecisi ve gerçek korkutucu olduğu, insanlara peygamber ve âlemlere rahmet olarak gönderildiği, bütün insanların peygamberi olarak ha'solunduğu, fakat insanlardan çoğunun bunu bilmediği v.s. gibi hususlara işaret edilmektedir.

(13) «İhtidalar Açısından İslâm Dininin Üstünlüğü» adlı makalemizde bu husus incelenmiştir. (Diyanet Dergisi, Mart-Nisan, 1970), sy. 94-95).

Kur'ân-ı-Kerim'i Güzel Okumak

M. Ali SARI
İst. Yüks. İslâm Enstitüsü
Öğretim Üyesi

Kur'an-ı Kerim, düşünebilen insanların, ayrı ayrı yönlerden dikkatini çeken, kendine karşı geniş ilgi uyandıran sırlar yüklü ilâhî bir eserdir.

Müslümanlar onu ellerinden ve dillerinden bırakmadıkları gibi Hristiyan dünyası da Kur'an'a karşı bigâne kalamamış, Kur'anı görmeğe çalışmış, varlığını kabul etmiş çok güzel ifadelerle ona olan hayranlıklarını, Kur'anın eşsizliğini söylemeye çalışmışlardır.

Müslüman müellifler ise Kur'anın belâgatı, yani manasındaki ifâde ve ihata üstünlüğü, inceliği, güzelliği ile, Kur'anın lafızlarında meydana getirilen tenasüp yani erişilmez fesahat hakkında, son derece derin ve şumullü çalışmalar sonucu ciddî eserler ortaya koymuşlardır. Diyebiliriz ki bir benzerini ortaya koyma şöyle dursun, vasıflarını ifâdeden bile insanın aciz bulunduğu Kur'an, bu beyan şahikası etrafında meydana getirilen literatür hiç bir kitaba nasip olmamıştır.

Biz, Kur'an hakkında şimdiye kadar söylenenlerin en iddialısını yine Kur'andan dinleyerek konumuza gelelim:

«De ki, bu Kur'an bir benzerini meydana getirmek için İns ve Cinn bir araya gelseler, hattâ birbirlerine yardımcı da olsalar, onun gibisini meydana getiremezler.» (1)

Konumuz bu İLÂHÎ NAZMIN GÜZEL OKUNUŞU TILAVET ÖZEL-
LİĞİDİR.

Müslümanlar, Kur'an-ı Kerim'i okuma mecburiyetindedirler. Bunu, şer'î ifadesi ile şöyle söyleyebiliriz: KUR'AN'DAN NAMAZ CAİZ OLMAK KADARINI EZBERE BİLMEK MÜSLÜMAN HER ERKEK VE KADINA FARZ-I AYN'DIR (2). Kur'anın tamamını ezbere bilmek ise kifâî farzlardandır.

Görüyoruz ki Kur'an müslümanın ayrılmaz parçasıdır. İbâdetinde o, hafızasında o olduğu gibi, davranışında ve bütün iş hayatında da Kur'anın ısrarla işaret ettiği «Doğruluk» ve «Çalışkanlık» olacaktır.

İnsanın kendi varlığını derinden duyabildiği zamanlar başta olmak

üzere, Kur'anın okunmasına bizzat mucize sözlerin sahibi Allahü teâlâ işaret etmekte ve okuyanları övmektedir (3).

Kur'anı okuma, ona her yönü ile eğilme, Kur'an karşısında ancak insan nevinin ulaşabileceği düşünce ve tefekkür yüceliklerinde seyr etme, kabul etmek gerekir ki meşguliyetlerin en değerlisidir. Bu itibarladır ki insan-Kur'an ilişkisi bu anlam ve nitelikle ibâdet sayılmıştır.

Allah'ın resûlü Kur'ana yönelmenin onunla temasa gelmenin değerini bir başka ifade ile belirtiyor:

«Kur'an okumada mâhîr, mütehassıs olan, Kirâmen Katibîn melekleri mertebesindedir. Kur'an okurken kekeleyen, kendini zorlayan için ise iki ecir vardır» (4) Tabi ki bu iki ecrin biri Kur'anı okumanın karşılığı diğeri de bu uğurda katlanılan güçlüğü karşılığıdır. Rasul-u ekrem'in bir diğeri sözleri de şöyle:

«Kur'anı öğreniniz şüphesiz ki onu okumakla siz, her harfine karşılık on sevapla mükâfatlandırırız.» (5)

Bu konuda gerek Nebî aleyhisselâm gerekse nübüvvet güneşinin olgunlaştırdığı Ashab-ı kiramdan birbirinden güzel ve düşündürücü daha pek çok söz işitilmiştir.

Kur'anı asgarî seviyede okuma, onu öğrenme şüphesiz belli bir çalışma süresi ve gayret sonucu mümkün olur. Asgarî seviye ile hatasız okumayı, namaz sahîh olacak kadar okuyabilmeyi kastediyoruz. Burada müslümanlara geniş müsamaha tanınıyor. Kur'an kelimelerini meydana getiren harfler, mahreç ve sıfat hususiyetlerini kaybetmediği müddetçe namaz bozulmaz. Harfleri bu özellikleri ile okuyabilmede kişi ma'zûr ise namaz okunabilenle gene câizdir. Tabi ki bu özrü tayin etmek zordur. Muhakkak olan, kişinin niyeti, samimiyeti ve imkânıdır. İmkân bulabiliyor, dili de dönüyorsa Kur'anı bir ehlienden asgarî seviyede okumaya çalışması gerekir. Her halde tutulması gereken en emin yol, bir müslümanın mukaddes kitabı karşısında bigâne kalmaması, özellikle eğitim ve öğretim yaşlarında Kur'anı ve ondan, namaz kılabilir kadar süreyi öğrenme zarûretidir. Anne-babalar bu mes'uliyetin idrâki içinde olmalırlar.

Kur'an-ı Kerîmi güzel okumaya gelince o, apayrı bir seviye, kabiliyet, bir ihtisas, san'at ve her şeyin ötesinde bir nasîp işidir. Çoğu zaman bu değer tek taraflı elde edildiği, yardımcı unsurlarından mahrum kaldığı için, değer hükmü yok edilmiş, o üstün nitelik kıymetlen-dirilememiş oluyor. Peygamberimiz: «Ümmetimin en şerefîleri, seçkinleri Kur'anın hamîlleri, hafızlarıdır» (6) derken sözü kemaline masruf olarak söylemiş, ehl-i kur'anın neye sahip olması, hangi fazilet ve ehliyet çizgisinde bulunması lâzımsa onu kastetmiştir. «Kur'anın hamîlleri İslâm bayrağının sancakdarlarıdır» (7) derken de o üstün seviye kastedilir. Yoksa bu sözleri değerlendirmek bugün çok zor olurdu.

Ağzında Kur'an lafızlarının şekillendiği ilk insan şüphesiz peygamberimizdir. Onun, Kur'anı nasıl okuduğu hakkında ayrıntılı bilgiye sahip değiliz. Ancak şuna inanıyoruz ki o, Kur'anı Cebrailden ta'lim etti. Ashab da ondan okudular. Ve bir sonraki nesle, peygamberden aldıklarını aynen aktardılar. Bu aktarmada sahâbe çok titizdi. Nasıl okudularsa, Peygamber neyi ta'lim etmiş, neye müsaade etmişse onu tuttular ve rivâyet ettiler.

Mevcut rivayetlerden Resûl-ü ekrem'in, Kur'anı tertil ile okuduğunu anlıyoruz. Bu konudaki vahiy de Kur'anın öyle okunmasını âmirdi:

«Kur'anı ağır, ağır, her harfinin hakkını vererek düzenli bir şekilde oku.» (8) Peygamber efendimiz de bu emri aynen tatbik etti. Kur'anı tane tane okudu.

Katâde (öl. 117 h.) nin, Nebî aleyhi's-Selâm'ın kiraatı nasıldı? sorusuna Enes b. Mâlik (öl. 91/709 m.) «Uzata uzata okurdu» demiştir.

Ümmü Seleme (r. anhâ) de: «Onun kiraatı harf harf idi.» (9) demiştir ki tane tane demektir. Manâ ve mahiyetini bozmamak sûreti ile sür'atli okumağa da müsaade olunmuştur.

Peygamber Efendimizin nasıl bir sese sahip bulunduğunu kesin olarak bilmiyoruz. Fakat Kur'anın güzel sesle okunmasını bizzat kendileri istemiş, o yolda tavsiye ve teşvikleri olmuştur. «Kur'anı seslerinizle süsleyiniz», «Ses güzelliği Kur'anın süsüdür.» (10) gibi sözleri bunu teyid eder. Güzeli sesle Kur'an okuyanlara yaptıkları iltifât da bu teşviklerinin sonucudur. Bir gece sesinin güzelliği ile bilinen meşhur Sahâbî Ebu Musa el-Eş'arî'yi Kur'an okurken dinleyen Cenâbı Râsul, ertesi gün ona şöyle iltifatta bulundular: «Ey Ebu Musa, sana sanki Davut Peygamberin hançeresi verilmiş (ne güzel okuyordun!...)» (11).

Güzeli sesli Sâlim Mevlâ Ebi Huzeyfe için de: «Ümmetimde böyle bir kimse bulundurana Allah'a şükreder olsun.» (12) diyerek hamdetmişlerdir.

Görülüyor ki Kur'an hükümlerinin heyecanlı tebliğcisi ve Kur'anın ilk muallimi yüce Peygamber, Kur'anın güzel ve en müessir şekilde okunmasını da aynı heyecanla istemişlerdir.

Kur'anı nasıl güzel okuyabiliriz?

Bu mutlu gâyeye ulaşmak için 5 esasa sahip olmak gerekir.

1. **HARFLER** — Kur'an lafızlarını meydana getiren harfleri mahreç ve sıfatları ile çok iyi tanımak gerekir. Harfleri sahip oldukları sıfatlarla kendi özel mahreçlerinden çıkarabilmek, bunu olgun ve güzel bir surette yapabilmek lâzımdır. Bu sanıldığı kadar kolay değildir, uzun bir alıştırmayı gerektirir. Yapılan temrîn ve tekrarlarla harfler olgunlaştırılır. Yarım veya çeyrek çıkışlar o harflerle meydana gelecek kelimelerin yapısına tesir eder. Kelime puslu, donuk ve eksik olur.

Harfler, kelimedeki yanyana geldiklerinde gene kendi hudutları içinde farklı tonlarla okunurlar. Çünkü Kur'an dilinde ses uyumu yoktur. Bunun için de ayrı çalışmaya ihtiyaç vardır. Bu çalışma mutlaka bir üstaz nezâretinde olması lâzımdır. Yalnız olmaz. Bu üstaza «Fem-i muhsin» güzel ağız denir.

İlk merhalede yani ilk ta'lim sıralarında harfler katı, sert olabilir. Fakat sonraları yavaş yavaş kendi vasıfları içinde harfler, letafet yumuşaklık, sadelik kazanmalıdır. Bu mutlaka lâzımdır. Aksi takdirde kulaklara ağır gelen, lahutî ufkumuzu bulandıran hançere gürültüsü ile karşılaşırız ki bu ifrattır ve güzel değildir. Demek istediğimiz şu ki, ayn harflerini iyice bekletilerek akıtmak, kalkalelleri zorlayarak patlatmak, Hâ ve kardeşlerini sıkıştırarak üzerlerinde çokça durmak ifrat olur. Tabi ki salıvermek de gevşekliktir. O da harfleri saptırır ve tilaveti bozar. Maharet orta yolu bulmaktır.

2. **TECVİD** — Tecvîd, Kur'an okumanın vazgeçilmez unsurudur. Tecvîd hem bilinmeli hem de tatbik edilebilmelidir. Tecvîd belli bazı kaidelerdir kolaydır. Fakat tatbikatı hayli maharet ve çalışma ister. Tecvîd'in konusunu teşkil eden harfler üzerinde 1. maddede durduk. Tecvîd'in ilgilendiği medler, idgamlar, ızhar, iklâp ve ihfâ' gibi esasları kendi

ölçüleri içinde icra edebilme, sürekli alıştırma ve ta'lim ile mümkün olur. Az bir mesâi ile kısa bir zamanda bu muvazene vasfı teşekkül etmez. Bilhassa tecvîdde medler çok önemlidir. Birbirinden farklı uzatmalar dengeyi bozacağı gibi, çok fazla uzatmalar da ölçüyü kaçıır.

Kur'anı tecvîdsiz okumak caiz değildir. Bunu kıraat konusunda kaynak isim imam İbnü'l-Cezerî (751/1350 — 833/1429), el-Mukaddime adlı manzum eserinde şöyle belirtir:

«Tevcîdi öğrenmek lâzımdır. Kim Kur'anı tecvîd ve tashihe riayet etmeden okursa günahkâr olur. Çünkü Allah, Kur'anı tecvîd ile indirdirdi. Bize kadar da öyle geldi. Tecvîd ayrıca tilâvetin zineti, kıraatın süsüdür...»

Tevcid, Kur'anın yapısında mevcut olan ahengi ortaya koymada, onu kulaklarımız yolu ile dimağımıza iletip bize heyecan ve vecd veren manevî havayı meydana getirmede vazgeçilmez unsurdur. Allah'ın emrettiği «Tertîl»den elde edilen sonuç da işte budur.

3. *MÂNÂ* — Kur'anı okuyanın onun mânâsını biraz olsun anlaması lâzımdır. Kur'an dilinin husûsiyetlerine vakıf olmak yani biraz Sarf ve Nahiv bilmek güzel okumanın en müessir unsurlarından biridir.

Kur'ân kelimelerini, onların baş ve sonlarını bilmek ileri bir merhaledir. Okurken nefi edatları ile te'kid lamları gibi bazı kelimelere hafif vurgu yapmak, kelimelerin baş harflerine biraz dokunmalar, okunan Kur'ana ruh verir. Lafızlar adeta canlılık kazanır. Okurken başlanacak ve durulacak yerleri bilmek, vakıfların inceliğine vâkıf olmak da yine mânâyâ nüfuz ile ancak mümkün olabilir.

Arapça bilmeden Kur'an okuma, teşbihimiz mazur görülsün, Kur'an neşreden Hoparlör soğukluğu ve hareketsizliğinden pek az farklıdır.

4. *SES* — Tilâvette ses unsuru vardır. Bu ses gürültü vasfında olmadığından musiki hudutları içinde kalır. Kur'an okurken sesi güzel kullanma kabiliyet ve maharet işidir. Bu kabiliyeti muhit besler. İyi okuyuşlar, güzel ve mütevizin seslerle kulaklar dolarsa, muhitten gelerek zihnimize nakş edilmiş olan bu güzel ahenk okurken farkında olmadan ağızımızda meydana gelir.

İnsanlar tarih boyunca güzel sese karşı daimâ hayranlık duymuşlardır. Bizatihi yapısında musiki yani fesahat ahengi bulunan Hz. Kur'anın bu ses düzenine, bir de insan hançeresinde Allahın yarattığı gönül yakıcı ahenk ilâve edildi mi artık en katı kalpler bile böyle bir tesir karşısında erir teslim olur. Hz. Ömer'i bulunduğu kesin karar, sert ve haşin ruh halinden alıp eli ve dili, gönlünden gelen teslimîyet ipleri ile bağı olarak İslâmın kucağına atan her halde işte bu karşı konulmaz tesirdir.

Kur'an kelimelerini seslendirirken, ses verilen farklı tonlardan nağmeler meydana gelir. Bu nağme motiflerinin bir karar ile sona ermesi de Musikîde belli bir makamı meydana getirir. Bu kaçınılmaz bir sonuçtur. Kur'an ve tevcid hudutları içinde kalınmak şartı ile okurken bir birini tabii olarak tedayî eden perdelerle farklı tonların meydana gelmesinde beis görülmemiştir. Ancak Kur'an, ses unsuruna ve sesin takılıp kaldığı nağme düzenine esir edilmemelidir. Kur'an ve kaideleri önde, ses ve nağmeler arka planda görülmelidir.

Kur'an okurken fikren hep seyredilen makamın etrafında olmak —bu işin ustalarının dikkatini çekiyorum— sakıncalıdır. En sağlam hudutlar içinde olursa bile keraheti mutlaklıdır.

Kur'an okurken her hal-ü kârda sadelik esastır. Bol nağmeler, hareketli geçkiler Kur'ana yakışmaz kanaatındayız. Hele Harf doğabilecek kalınlıktaki nağme şekillerine aslâ iltifat olunmamalıdır. Zihinlere zorla yer etmiş bazı şarkı motiflerine tilâvette yer vermek çirkin ve haramdır.

Kur'anda hikâye edilen bazı tarihî isyan ve ibretli inkâr beyanlarında ses alçaltılıp bunlara verilen ilâhî cevaplarda ise bilâkis yükseltilmelidir. Zıt manâlar böylece temsil olunabilir.

Saymağa çalıştığımız bu, müsbet ve menfî durumları değerlendirerek sesin Kur'ana uygulanması tilâvete en güzel ahengi kazandırır. Eğer bu yapılamıyorsa ses yaratılışı itibiyle ne kadar güzel olursa olsun tilâvetin vasfı, seviyesi düşüktür.

5. *NIYET* — Amellerin niyetlere göre olduğunu biliyoruz. Bir işten kasıt ne ise hüküm ona göre olunca, tilâvette de asıl olan Hz. Kur'an için, Allah için okuma olmalıdır. En güzel ve ideal olan budur.

Niyet bu aslî mecrasında ise Kur'an bize feyiz kapılarını açar. Aksi takdirde onun ulviyetine erişmek muhal olur. Ağızımızda onun sadece hâdis olan lafız kalıpları kalır. Yukarda sözü geçen Kirâmen Katibîn melekleri mertebesine işte bu niyet safiyeti ve ihlâs yüceliği ile ulaşılabilir.

Kur'anın sonu gelmez dünya ihtiraslarına alet edilmesi gerçekten çirkin bir istismar olur. Kendisine ehl-i Kur'an şerefi verilen her inanan kimsenin, iradesini zorlayarak bu aşırı madde esaretinden nefsinin kurtarması, Kur'anın emniyet ve huzur kanatları altına dönmesi gerekir.

Yüce peygamberimizin bu öz ile ilgili iki hadîsini de arz ederek 5. maddeye de son verelim:

«Kur'anı öyle oku ki seni kötülüklerden men'etsin. Eğer etmiyorsa sen onu okumuş sayılmazsın.»

«Kur'anla kalpleriniz arasında bir bağlantı bulunduğça onu okuyunuz. Kalben ondan ayrıldığınızda okumayı bırakınız.» (13)

İşte, ifâde etmeye çalıştığımız bu esasları, bilgi, maharet ve gâye güzeliği olarak bir araya getirebilmeyi gerçekleştiren kimseler, Allahın kendilerine şeref bahşettiği seçkin şahsiyetlerdir. Onlara, hem dünyaya hem de ukba saâdeti vâdedilmiştir.

(1) el-İsrâ', 88

(2) Mehmet Zihni, Ni'metü'l-İslâm. Kitabü's-Salah, s. 96.

(3) Bkz. Âli İmrân, 113; 191. satır, 29

(4) Müslim, es-Sahih, VI, 30

(5) ed-Darîmî, es-Sünen, II, 429

(6) el-Buharî, es-Sahih, VI, 192

(7) el-Gâzâlî, İhyâ'u'l-Ulumi'd-Din, I, 195

(8) el-Müzzemmil, 4

(9) el-Buharî, a.g.e. VI, 195

(10) Ebu Davud es-Sicistânî, es-Sünen, II, 74

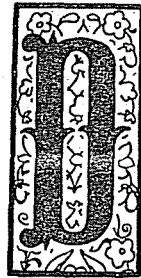
(11) el-Buharî, a.g.e. VI, 195; Müslim, es-Sahih, II, 193

(12) İbn Maceh, es-Sünen, I, 425

(13) el-Buharî, a.g.e. VI, 198.

Din Nedir ve Ne Değildir?

Süleyman ANAMUR

DİN, insanlıkla doğmuş, onunla yaşamış ve onunla devam edecektir. Bu bakımdan insanlığın, denebilir ki en eski müessesesidir. Aile gibi ahlâk gibi, ilim, san'at, hukuk ve iktisat gibi cemiyetin temel içtimal müesseseleri hep ondan doğmuşlardır. Bunun böyle olduğunu muteber sosyoloji nazariyeleri de kabul eder. Sadece Marks, her şeyi olduğu gibi dini de iktisada, Freud da her şeyi olduğu gibi dini de cinsî duyguya, şehvete bağlar.

Din insanlığın kalbinde parlayan ilk hidayet ışığı, ilk, insanda tezahür eden ilk ilâhî nurdur. Din kendi şuurlu varlığını sonsuzca aşan bir sonsuz varlık karşısında şuurulu bir duygu, duygulu bir sezgi kafada parlayan ilk düşünce şimşegi ve sebeplerden sebeplere çıkarak ilk sebebe götüren ilk ve şaşmaz yoldur. Din, insanın yüce ve üstün kudret karşısında mutlak saygısı ve mutlak teslimiyetidir. Yaratan'a sarsılmaz itimattır, yaratılana sevgidir, bağlılıktır. Yaratıkların en sevgilisinin, insanın yaşayışını nizama koyan, dünya ve ahiret saadetini garanti eden kaideler manzumesidir.

Şu halde o aynı zamanda akla hitap eder, akıla yol gösteren bir kanun, bir ilâhî rehberdir. Bunun için de kişinin kalbini bir kandil gibi devamlı aydınlatan bir iman kaynağı, bitmez tükenmez bir nur pınarıdır.

Din insan oğlunun en çok huzur duyduğu bir sığınaktır. Gerçekten bu sığınığa zamanında girebilenler, her türlü silâhın tahribatından hatta radyoaktif ışınlar gibi gizli

tesirlerin zararlarından dahi muhakkak surette korunurlar. Din insanı atalete, pasifliğe ve tembelliğe sürüklemeyi, bil'akis onu her türlü kötülüğe karşı mücadeleye sürükleyen, bu mücadelesinde ona kuvvet ve cesaret veren destek ve dayanak olan bir zırhtır, bir koruyucudur, bir hâmidir. Ona uçsuz bucaksız kâinatın ortasında yalnız olmadığını, en dar ânında bir kimsesiz olmayacağını bildiren ilâhî bir ses, bir tebliğdir. İnsanı mücadele ve mücadelesinde en iyi değerlendiren, en iyi mükâfatlandıran en mükemmel en âdil hâkimdir.

Din insana yaratıcısı karşısında aczini öğreten, azgın tabiat kuvvetleri karşısında ona metanet ve azim veren, akıyla onlara hâkim olmanın yolunu gösteren ilk kılavuzdur. Din, mensuplarına tükenmez bir ümit kaynağı, onun kederini, acısını, üzüntüsünü alan bir şifa suyu bir teselli pınarı, onu hayata sağlam olarak bağlayan, böylece de intiharını önleyen en sağlam ip, onun geleceğini koruyan bir muhafız, bir bekçidir.

Din insan var olalıdan beri kafasında beliren «Nereden geldim, nereye gidiyorum, niçin geldim, niçin gidiyorum?» «Beni kim yarattı? Bu nimetleri kim verdi?» gibi kaçınılmaz suallerin şaşmaz ve kat'i cevabıdır. Din insana fazilet veren, ahlâk aşılardan, nimetlere şükürü öğreten ve bunları yaptırarak nefsi terbiye eden bir terbiyecidir.

Din şüphe denizinin azgın dalgaları arasında hiçliğe doğru yuvarlanmakta olan insanın muztarip ruhunun tahlisiye sandalısıdır. Karanlık gecelerde yolunu şaşırmanın ku-

tup yıldızı, çöllerde serap görenlerin hakiki vahası, çölleşen vicdanların, kararın kalplerin, dumura uğramış kafaların ve taşlaşan gönüllerin en hâzık doktorudur. Hayatta hiç bir dayanağı kalmamış, bütün bağları kopmuş kimselerin ümit kapısı ve sabır memesidir. Yok olmaktan, unutulmaktan, hiçliğe gömülmeğe ürperen insan kalbinin ebedi nuru; ilâçların dindiremediği, tıbbın çaresiz kaldığı, acı ve elemelerinin ilâcı; iyilik, adalet, eşitlik, cömertlik, sadakat, vefa, diğer-gâmlık, üstün ahlâk ve samimiyetin menşei, böylece de harap gönüllerin, kırık kalplerin senliği ve hassas mimarıdır.

Din, insandaki kin, intikam, hırs, haset tohumlarını kökünden kazıyan antiseptik ve bunların yerine kökleri ruhun derinliklerine uzanan iman ağacının tükenmez gıdasıdır. Bu ağacın gölgesinde insanlar sevgi, şefkat, merhamet ve kardeşlik meyvelerini devşirerek yaşarlar,

Bu sebeple din, iç güdülere hakim olan dizgin, iradeyi bileyen bileği taşıdır. Din insana irade kazandırmakla ona düşünmeyi, aklını kullanmayı arzu ve heveslerine hâkim olmayı da öğretmiş olur. Böylece O ibadetleri ve inançlarıyla ahlâka şekil verirken felsefenin ilk şekli olan ilâhiyata da vücut vermiş olur.

Bundan dolayı da dinden ilim yahut felsefe olmasını beklemek çok yanlıştır. Bu, dinin ilâhî ve imana dayanan mâhiyetini anlamamak demektir. Eğer din, ilim olsa idi, felsefe olsa idi, bilgi olurdu; o zaman da her şey öğretmek sureti ile halledilebilirdi. Dinin sadece ilim olmasını istemek onu ilâhî kaynağından uzaklaştırmak demektir. Şayet dinî hakikat mantık ve ilim prensipleri ile çözülebilseydi, dinin «İlâhî» ve «Semavî» karakterine lüzum kalmazdı. Bundan dolayı ilim ve felsefeyi dinle karıştırmamak lâzım geldiği gibi bunları birbirinin karşısına da dikmemek lâzımdır.

Şu halde hakiki din insanın Allah'a ve insanlara karşı vazifelerini bildiren, mensuplarını dünya ve ahiret saadet ve selâmetine ulaştırarak akıl sahiplerine gönderilmiş ilâhî bir yol ve kanundur.

İşte bu din, Kur'an-ı Kerim'de insanlar için seçilen son ve en mükemmel dindir.

Din, insanın bütün benliğini saran, onu gerçek insan yapan, fakat kudreti, sırları tam olarak kavranamayan büyük bir kuvvettir âma O mahiyeti itibariyle bir teori, bir kanun değildir, fakat kanunlara sahiptir. O insanlığın ilk rehberi olduğu için, bazılarının dediği gibi korku, ümit veya herhangi bir vasıta ile sonradan ârız olmuş bir şey değildir.

Din inkılâpçıdır, ruhlarda yaptığı inkılâplarla dünya durdukça ve asırlar ötesine ışık tutar; fakat o devrimci yahut ihtilâlcî değildir.

Din, ruhlara huzur ve sükûnet verir, istikrar verir, bunun için muhafazakârdır, fakat herkese her yere ve her devre göre değişen kararsız, gelip geçici bir heves, bir moda ve bir kararsızlık değildir.

Bunun için o gerici, geriletici de değildir. Aksine hamlecidir. Fakat dayandığı müesseseleri koruyarak hamle yapar.

Din bir gölge hâdise değildir. Aynı zamanda iktisadî münasebetlerin bir sonucu hiç değildir. O, komünist şef'lerin ifade ettikleri gibi tabiatın bir tefsiri olmamıştır, olamaz da. Öyle olsa idi tabiat felsefesi olurdu, ancak.

Din, burjuva tabakasının dayandığı bir müessese olmadığı gibi, disizlik, işçi sınıfı ve fakir tabaka arasında yayılmış da değildir. Bunu, cemiyete şöyle bir göz atmakla anlamak gayet kolaydır.

Marks ve taraftarlarının ileri sürdükleri bu iddiaların yanlışlığı üzerinde duralım biraz. Bir defa bu iddialar ilmi ve objektif bir değer taşımaz. Çünkü bunda esas maksatları dini hafife almak, gözden düşürmek, dindarı korkutmak ve yıldırma, bu suretle bu taraftan gelecek engelleri ve muhalefeti te-sirsiz bırakma, bertaraf etmektir.

Bir kere din sadece dindarlara ve ilâhiyatçılara göre değil, etnoloji, sosyoloji v.b. çeşitli ilim dallarının araştırmalarına göre de, insanlık kadar eskidir. Ve bütün cemiyeti kuşatan bir inanış ve duyustur. Şu halde o sun'i olarak «Bir maksada göre» icat edilemez. Edilirse o din olmaz, nazariye olur, felsefe olur, safsata olur; amma uzun ömürlü hiç olmaz ve geniş halk tabakaları arasında

yayıma ve tutunma şansına da sahip olmaz.

İkinci olarak dinde merhamet, va'd ve ümid kadar, şiddet ceza ve korkunun da rolü vardır. Bilhassa büyük dinler hukukî ve ahlâkî müeyyidelerin görmekte oldukları rol ve hizmetleri görmüşlerdir. Bu bakımdan dinin insanı çeşitli hayallerle avutup uyutduğunu söylemek sui niyetten başka bir şeye dayanmaz.

Üçüncü olarak dinin üzerinde durduğu manevî hakikat yalnız onun iddiası değildir. Bu husus üzerinde bir çok ahlâk ve felsefe sistemleri ile çeşitli ilimler de ısrarla durmuşlardır.

Dördüncü olarak dinin Makyavelci siyaset adamları elinde âlet olarak kullanıldığı zamanlar olmuştur. Batıdaki engizisyonlar

bunun en açık örnekleridir. Fakat bu hal ahlâk ve felsefelerin başına da gelmiştir. Sonra din mensubundan ileri gelen kabahati, dine yüklemek ne derece doğrudur?!

Bu arada Hıristiyanlıkla İslâm Dinini ayrı ayrı ele almak gerekir. Zira Hıristiyanlık «Her kim sağ yanağına bir tokat vurursa, sol yanını da çevir» diyerek zulme rıza göstermiş ve insanları uyutmuş olabilir. Fakat İslâmiyet öyle mi? O zulme karşı durmayı emretmiyor mu? Bu sebeple Batı'da Hıristiyanlığın başından geçen olayları ve onun noksanlarını, hâtâlarını, din olarak İslâmiyet'e de aynen izafe etmek aslâ doğru değildir. Bundan dolayı İslâm'ı kendi bünyesi ve gelişme şartları içinde ele almak lâzımdır ki, hakiki dinin ne olduğu anlaşılabilir.

BACIM

O başındaki eşarp şeref sembolün senin
Nur yüzlü nur çehreli benim imanlı bacım
Kurtuldun tuzağından seni esir edenin
Nur yüzlü nur çehreli benim imanlı bacım

Dalgalansın eşarbin dalga dalga rüzgârda
Kalmasın tek bir teli saçlarının dışarda
Güzel Anadolunun çileşek nurlu kızı
Nur yüzlü nur çehreli benim imanlı bacım

Sadece et parçası değil artık bedeninin
Artık yükseldin yine layık olduğun yere
Hazreti Haticenin sen ey nurlu torunu
Nur yüzlü nur çehreli benim imanlı bacım

Sen sarhoş kucakların zevk kadını değilsin
Sen, edep nasipsizi, şahsiyetsiz değilsin
Sen dünyayı ebedî sanan bedbaht değilsin
Nur yüzlü nur çehreli benim imanlı bacım

Örtünmüşsün ne güzel, ne de yakışmış sana
Hiç Allahın buyruğu yakışmaz mı insana
Sen huzura kavuştun, ne mutlu artık sana
Nur yüzlü nur çehreli benim imanlı bacım

Müjde kurtuldun artık, müjde herkese müjde
Müjde Fatih, Yavuza, müjde Üstada müjde
Müjde Rasûlullah'a, müjdeler hepimize
Var ol, nur ol, ey benim başımın tacı bacım

İhsan İŞİK

Tasavvuf

Mir'âtü's - Safa

Prof. A. Nihat TARLAN

1 — Gönüm bir çocuktur; aşk piri onun belîğ ve fasih bir üstadıdır. Çocuğa okuttuğu ders «elfakrî sîvâdül vechi fiddareyni» (fakirlik iki dünyada yüzkarasıdır.), mektebi ise meskenet kögesidir.

2 — Her Pir, belâgat ve fesahata sahip olmaz. Her gönül de onun okuttuğu çocuk değildir. Nasıl ki her dal gül yetiştirmez, her nebat da reyhan değildir.

3 — Fasih ve belîğ olan aşk Piri'dir ki akıl, ondan bir remz, bir işaret öğrenmiştir. Onun kalbi levh-i mahfuz, bürhanı da sükûttur.

4 — Eğer sana sırlar sahifesinden elif öğretti ise onu çabuk oku ve öğren! Zira sahifede ne var, ne yoksa silecektir.

5 — Papağan gibi kendini surat aynasında sanmadığı için o fasih ve beyîğ üstad, kendi şakirdinden ders öğreniyor.

6 — Sen dizinin aynasına yüzünü aksettir (murakabe ve tefekküre dal). Tâki malik olduğun suratın nice manaları ihfa ettiğini göresin.

7 — Sen o ahsen-i takvim «yani Allahın en güzel mahlûku» ve Âdem'in (Âdem aleyhisselâm) ebcedinden o harfsin ki bu felek çarhu ve onun dönüşü, seninle hisab edilmiş ve anlaşmıştır.

8 — Sana verilen ferman «huve'linsanü ve sırri» (o insandır ve benim sırrımdır) dır. Bu bir avuç hayvan yaratılışlı canlı onu hiç idrak ederler mi?

9 — Kitap aşıkların kitabı ve sen onu tavsif edenlerin kaleminden çıkansındır. Yoksa Davudun (Davut aleyhisselâm)'ın terennümlerle süslediği Zebur değildir.

10 — Eğer varlık senden ayrılmayan bir yük ise yokluk metandan bir yerde atını ver ve yokluğu (bu suretle) ucuza al.

11 — O kadar varlığından sıyrılmış ki aynaya baktığın zaman o aynayı ne kadar cilalarsan cilala, yine orada aksini bulamayasın.

12 — Sofinin şekli, içinde sayısız cennet güzellikleri ve cennet kapıcısı rıdvan da bulunsa hâlâ bir tezvîr ve yalan aynasıdır.

13 — Eğer hak ve hakikat aşkı ile yanan insan (hak hastası) rıdvanın bahçesini dünyada görse tatlı uykusunda cennetin hürî ve gılmanını ifritler şeklinde görür.

14 — Hakkın has kullarının gönlüne hayal sığmaz. Güneşin ışığı bir aynaya aksederse onda herhangi bir yüzün görünmesine imkân yoktur.

15 — Su ve çamur mimarı olma! Senin malik olduğun bu pencere-nin (bu görünüşün) temelini kazsalar binlerce hazine çıkar.

16 — Madama ki sen, o âlemin adamısın asıl atını o âleme sür. Senin kudr ü kıymetin oradadır. Sakın onu ucuza satma!

17 — Keykavus gibi yükseğe uç! Fakat Akbaba kanadı ile değil. Zira himmet (masivâdan tecerrüt kudreti) bir rüstemdir ki yedinci gök onun yedinci sofrasıdır (savaşıdır).

18 — Çarh kim oluyor ki sen onun altında kalasın (ona mağlûp olasan) onun üstüne yüksel ki, orada onun kolunu büken binlerce felek görürsün.

19 — Burada bir yudum su elde ettim diye soyunma! Feleğin dokuz denizi vardır ama insan onu bir destiye sığdırır.

20 — Bu dokuz denizin köpürüp dalgalandığı yer çok tehlikelidir. Yüzme bilmeyen buraya yanaşmaktan çekinmelidir. Çünkü elindeki desti ham topraktır, kırılabilir. İbret olacak kabiliyeti yoktur.

21 — Toprak ve suya esir olanı bir kesek parçası bil; onu ne kadar yükseğe atarsan at yine onu çamur içinde bulursun.

22 — Eğer ârif damdan düşüp ölürse bu onun ölümü değildir. Asıl ölümü yüksek bir idrak ve irfan makamından düşmesindedir.

23 — Sen sarhoşsun, nereden düştüğünü ne bilirsin? Eğer bir sarhoş damdan düşse ertesi günü vak'a haber alınır.

24 — Yüklü ağır bir insanın çamura düşüp çabalaması şaşılacak bir şey değildir. Büyük ve kuvveti bir deve bir eyvanın altından geçmek mecburiyetinde kalırsa dizini yere koyup küçülerek geçer.

25 — Nefse esir ve gönlü gafil insan, nasıl menzile erişecek? Yol uzak, yolcu uyumuş, azık torbasını köpek götürmüştü.

26 — İp eğiren, yol yürürken üzerindeki mahrumiyet yükünden ayakları geri gittiği için ellerini teessüfle birbirine sürer.

27 — Aşk çeşmesine gel ve muhabbete garkol. Ondan gayrı ne varsa unut (onu tam'a denizine at).

28 — Ellerin seyrana çıktıkları yere git! Oranın gülistanında şarap kokusundan sarhoş olmuş binlerce cebrail görürsün.

29 — Allah, Kur'an adını verdiği bir ipini kuyuya sarkıtmıştır. Düşmüşler bu kuyudan o ipe sarılarak kurtulurlar.

30 — Kur'an okuyanın kulağı Kur'anla doludur. O ise bundan incir. Balığın kulağı incinin değerini nerede bilecek?

31 — Gadap ve şehvetle kudurmuş bir zengine hâfız olmanın ne faidesi var? Zira divanenin cildi domuz ve köpek derisindedir.

32 — Efendinin gözü zina edip cünüp oldu. Ey göz derya gibi göz yaşı dök. Her ne kadar onun fettan gözünü denizler temizleyemezse de.

33 — Eğer ağlayabilirsen name-i a'malindeki seyyiatı yıkadın gitti. Ağlamayan kimse, kendi hicranına ağlasın!

34 — Gözyaşı tuzlu ve acıdır deme! Zira Huriler o kevser havzının kenarında o rahmet zemzemine susamış olup gidiyorlar.

35 — İsyandan dolayı cenabet olmuşsun! Göz yaşı ile gasl et; sonra «sır» kâbesine git, yakine ermek için hac et!

36 — Eğer nefsin senin emrine tabi oluyorsa onu nurani bir cisim halinde bulursun. Eğer şeytanın müslüman olmuşsa onu can sûretinde görürsün.

37 — Eğer sâki sana tatlı bir şey verip bunu içmen lâzımdır, dese verdiği zehr dahi olsa iç, müteessir olma ve onu kaza-i ilâhi bil.

38 — Melek, bütün kutsiyeti ile seni koruma vazifesini yüklenmiştir. Sen ise bundan gafil, sarhoş ve günahkâr! Şu insan ne kadar kâfir-i nimettir.

39 — Git ey namert; hayız görenden kaçınk fitnesi zail olmadı. Her ne kadar cihan kara yüzlü memelerini sütle yıkadı ise de.

40 — Eğer vücut temiz ise yüzde onun eseri görülür. Kâğıt eğer şeffaf ise yazıyı arkasından da okumak mümkündür.

41 — Her kötü nefis yolcuğu isyana sevk eder. Senin eğer ayağın varsa onun başına tekmeler indir.

42 — Fakir, kalp parayı eritir. Eğer erimesi halis ise ondan, o erimiş madenden insan kalıbında bir Cebrail döker.

43 — Yanan bir çorçoban gülü yaraya merhem olur. Görmüyor musun, cerrah bir yeri kestigi zaman üzerine kül döker.

44 — Ten eğer yükselmek, mevki ve rütbe sahibi olmak isterse tabut tahtasından ona basamak yap! Dudak eğer bir lokma bal isterse (bu isyanına karşı onu te'dip için) taştan başka bir şey verme! (ağzına taş ur).

45 — Tok olan insan şarap, sevgili, kibir, gurura meyl eder. Aç insanın eleminden başka bir deliliği yoktur.

46 — Nefsini ağılıkla terbiye et! Bir fil azıp vahşileştiği zaman onu aç bırakarak yola getirirler.

47 — Sofi on günlük fark ve mahrumiyetten şikâyet ederse ona acı; haline ağla! Zira onun tevekkülü hakiki bir tevekkül değildir.

48 — İnsan oğlu aç kaldığı zaman yine bağına taş basar, bilir misin? İnsanın midesi yemek isterse ona taş vermeli, kuşkebabı değil, di-mağ için.

49 — Bir kimse eğer Allah'dan gayrı her şeyden nefsinin mahrum etmek için oruca niyet etti mi, önüne Hz. İsa sofrası kursa orucunu bozamaz. Bozarsa aç gözlülük etmiş olur.

50 — Serin, güzel bir su içmek isteyen insana toprak çanak lâzımdır; incilerle süslü altın tas değil.

51 — Padişahların sofrasında haramdan başka bir şey göremezsin. Bir fakire git ki onun arpa ekmeğinin üzerine tevhid sırrı yazılıdır.

52 — Sultan sofrasında karnını doyurmak isteyen şu efendi, ne yanlış yola gidiyor. Sultan bütün âlemi bir lokma yapıp yutsa yine doymaz.

53 — Aç sultana yanaşmaktan vazgeç! Dervişe gel ki, onun Lokman hazinesinden hem Hızır'ın suyunu (âb-ı hayat) hem de İsa'nın sofrasını görürsün.

54 — Sana nimeti subhan olan (her türlü noksandan münezzehtir) Allah veriyor. Sen sultana minnetdar oluyorsun. Ancak subhandan bula-cağın rızık iste!

55 — Padişahın lütuf ve ihsan isteme! Onun Feridun gibi büyük bir padişaha layık hazinesi yerin dibine geçsin. Cihan mülkünden tamamı kes! Onun taht-ı Süleyman'ın rüzgâr alıp götürsün.

56 — Dünya devleti peşinde ne koşuyorsun? Onu elde etmek bihudedir. Şeytanın pislediği taharat taşına ne el uzatırsın?

57 — Allah indinde malın bir değeri olsaydı onu Musa ve Harun'a verirdi. Kârun ve Hâmân'a değil.

58 — «Fakr» a karşı büyük bir meylanın varsa onu aşağılatıp zillete düşürme! Eğer Mısır'da bir Yusufun varsa onu Gergân (aynı zamanda kurtlar manasındadır) şehrine götürme!

59 — İçinde ihtiras varken tecerrüdün (masivadan ruhen sıyrılmak) tecelli etmesini nasıl istersin? Ağzın kokuyor; sevgilinden nasıl bir öpücük istersin?

60 — İhtirası; gönüldeki ızdırabı artırınca onu hoğnut değil, muztarip etmelidir. Eşeğin yarası ofurub şişince ona palan yerine neşter vurmalıdır.

61 — Haris, bir başkasının malına hasret çekerse (hasret duyarsa) maksadı, dişinin arasında ondan bir parça kalmasıdır.

62 — Sadek gibi dar gönüllü olma! Onun içine bir damla yağmur düşse denizin içinde (gönlünde) olmasına rağmen karnında düğümlepip kalır. (Deniz gibi geniş gönüllü, deryadil olmaz).

63 — Ey sultan, âcizden altın almak mertlik değildir. Eğer mert isen, git dervişten fakr al!

64 — Sultanların sofrasında kalye ve kebab dediğin şey, mazlumların parça parça edilip pişirilmiş yürekleridir.

65 — Padişahın tacındaki her la'l, bir kan damlasıdır. O damla onun etrafındaki ileri gelen nüfuzlu adamların âcizlerin kirpiklerinden akıttıkları kandır.

66 — Ey taş yürekli sultan zayıfın mecalsiz imlitsinden kork! Onu oku mumdandır ama senin taşını deler, geçer.

67 — Beli bükülmüş (yay gibi) ihtiyarın âh oku yıldızları deler, geçer. Yayını astığı yerde yüz yıllık bir yay varsa elbette attığı ok bu derece tesirli olur.

68 — Senin ikbalin zeval bulmak üzeredir. Bu alaca at da (dünyadaki gece ve gündüz) o derece sert ve süratlidir ki bir nefeste Nimruz (zavistan) dan Şam (gece) a varır.

Eğitim

Yüksek İslâm Enstitülerinin
13. Kuruluş Yılı Münasebetiyle

Bekir TOPALOĞLU
İst. Yüks. İslâm Enstitüsü
Öğretim Üyesi

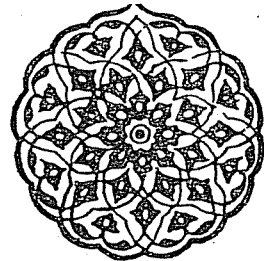
ÜRKIYE'MİZİN mânevî kalkınmasında büyük bir mevki' işgal ettiğine inandığım Yüksek İslâm Enstitülerinin kuruluşunun 13. yıldönümü dolayısıyla tertip edilmiş bulunan törene tesriflerinizden dolayı —bir Enstitü mensûbu olarak— şükranlarımı arz ederim.

Madem ki müslüman türk milleti ile'l-ebed pâyidar olacaktır ve madem ki bir millet, şerefli bir millet olarak varlığını devam ettirebilmesi için bir dine bağlanmaya muhtaç olacaktır, o halde yüce Tanrı'nın insanlığa gönderdiği en son ve en mükemmel din olan *İslâmiyet* aziz vatanımızda daima yaşayacaktır.

Bütün dünya anayasalarında olduğu gibi Türkiye Cumhuriyeti anayasası da din ve vicdan hürriyetini kabul etmiştir. Din ve vicdan hürriyeti demek, vatandaşın arzu ettiği dinin kurallarına ve hükümlerine riayet etmesi demektir. Şüphesiz ki bir dinî bilmeden, öğrenmeden ona bağlanmak mümkün değildir. O halde dini öğrenmek, öğretmek, telkin etmek, bu maksatla okul açmak, yayın yapmak din ve vicdan hürriyetinin en tabii neticesidir.

Bundan 13 yıl önce, 1959 senesinde ilk defa olmak üzere güzel İstanbul'umuzda Yüksek İslâm Enstitüsü açılmıştır. Müteakiben Konya, Kayseri, İzmir ve Erzurum'da da açılarak bu Enstitülerin sayısı bugün 5'e yükselmiştir.

Son yıllara kadar yürütülen uygulamaya göre, ilkokuldan sonra İmam-Hatip Okullarına alınan öğrencilere, 7 yıl içinde lise kültüründen başka yeter derecede temel bir din kültürü verilmekteydi. İmam-Hatip Okullarından mezun olan öğren-

ciler, me'zun oldukları okulun öğretmenler kurulundan tezkiye raporu aldıktan sonra bir eleme ve bir de giriş imtihanından geçerek Yüksek İslâm Enstitülerine girerler. 4 yıllık Enstitü öğrenimi sırasında bu öğrencilere Fransızca, İngilizce ve Almanca'dan biri olmak üzere Arapça ve Farsça okutulur. Bunun yanında Tarih, Edebiyat ve Felsefe grubundan önemli bazı konular tadrîs edilir. Bütün bunlardan başka ve en başta olmak üzere din ilimleri tadrîs edilir. Din ilimleri sâhâsında araştırmalar yapılır, seminerler tertip edilir, ihtisaslaşmaya doğru gidilir.

10 yıldan beri Türkiyemizin ilim sâhâlarında ve dinî hayat safhalarında hizmetler ifâ eden Y. İslâm Enstitülerinin, bundan sonra hizmetlerini memleket dışına taşıracaklarını, başarılarını bütün İslâm âlemine, hatta batı dünyasına taşıracaklarını ümit ediyoruz.

Böylesine önemli, yüce ve kudsi bir vazife mes'uliyeti altında bulunan Y. İslâm Enstitülerinin geleceği ve inkişafı hakkında câmia olarak düşündüklerimizi sizlere hülâsa olarak arz edeceğim.

1. İLMÎ MUHTARİYET :

Y. İslâm Enstitülerinin ilmî bir muhtariyete kavuşturulmasının zarûretine inanıyoruz. Çünkü bu Enstitüler de fakülte ve akademiler gibi birer ilim müessesesidir. İlmî faaliyetlerini kendileri planlamalı, inkişâflarının seyir çizgisini kendileri çizmelidir. Kaldı ki Y. İslâm Enstitüleri aynı zamanda birer dinî müessesedir de. Laiklik prensibini kabul eden devletimizde ne din devlet işlerine, ne de devlet din işleri ve müesseselerine karışmalıdır. Bu sebeple de Y. İslâm Enstitüleri hatta diğer ilim kurumlarından önce ilmî muhtariyete kavuşturulmalıdır.

13 yıldan beri faaliyet halinde bulunan Enstitülerimiz ilmî bir muhtariyete sahip olmayışından ötürü, birçok hak ve imkânlardan mahrum bırakılmaktadır.

a) Enstitülerimizde asistanlık müessesesi bulunduğu halde doktora yapma imkânı yoktur. Hatta mezunlarımız yüksek derecede din eğitimi yapan diğer müesseselerin bazılarında bile (meselâ İlahiyat Fakültesi) doktora yapma hakkından mahrumdurlar.

b) Gazetelerde sık sık Millî Eğitim Bakanlığının, çeşitli fakülte ve akademilerin ilânlarını görürsünüz: öğrenci, öğretmen ve

asistanlarını burslu olarak dış memleketlere gönderiyorlar. Niçin? Görgü ve bilgilerini arttırmak için, lisanlarını kuvvetlendirmek için, ihtisas yapmak için, metod öğrenmek için. Pek iyi, Yüksek okul, akademi ve fakülte mensupları gibi onlar da görgü ve bilgilerini arttırmalarını, yabancı dillerini, husûsiyle din lisanı olan Arapçalarını kuvvetlendirmesinler?.. Niçin yirminci asrın din adamı Şark İslâm âlemini görüp tedkik etmekten, batı dünyasının ilmî çalışma ve metodlarını müşâhede etmekten mahrum ediliyor?..

2. DÖNER SERMAYE :

Yüksek İslâm Enstitülerinin mensupları memleketimizin dinî hayat sâhasında büyük hizmetler ifâ etmek mecburiyetindedir. Halbuki Enstitüler, asrımızın en büyük telkîn vâsıtası olan «yayın» imkânlarından mahrum bulunmaktadır. 11 küsur yıldanberi Enstitü mensuplarının serbest piyasada neşrettikleri eser sayısı bir kaç yüz (muhtemelen 300) civarındadır. Ayrıca dergi ve gazete şeklinde bazı mevkuteler de yayınlanmaktadır. Ortada döner bir sermayesi bulunmadığından bizzat Enstitülerin yayın yapması mümkün olmamıştır. Ancak İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsünün kendi dar imkânlarıyla —daha doğrusu imkânsızlıkları içinde— 2 sayı kadar çıkarabildiği Enstitü Dergisi müstesnâ. Her şeyden önce Enstitü mensupları için gerekli olan ders, mürâcaat ve el kitapları ile müslüman halkımızın, özellikle münevverlerimizin faydalanacağı eser ve mevkutelerin neşri için lüzumlu olan döner sermaye tahsis edilmelidir.

3. HİZMET SAHASI :

Yüksek İslâm Enstitüleri mezunları, bugün, imam ve hatiplikten tutunuz da Diyanet teşkilâtının en yüksek mevki'lerine kadar muhtelif kademelerde vazife görmektedir. Ayrıca öğretmen olarak çeşitli okullarda hizmet ifâ etmektedir. Fakat, kanâatimce, bu asla kâfi değildir. Müslüman-Türk milletinin sahip olduğu şanlı tarihi ve bugün stratejik yönünden büyük bir önem taşıyan coğrafyası gözönünde bulundurulacak olursa —tekrar ediyorum— bu asla kâfi değildir.

Son yıllarda, memleketimizde, tarihte misli görülmemiş bir hâdise cereyan etmektedir: Biz yarım milyondan fazla bir

bilek kuvvetiyle kafa gücümüzü yabancı ellere peşkeş çekmişiz. Kendi öz kardeşlerimiz bacılarımız ve evlâdlarımız olan bu işçi ve öğrenci grupları, dil din, örf ve âdet... bakımından bize yabancı, hattâ bize zıt olan yâd illerde —bilhassa mâ'neviyat sâhasında— kendi kaderleriyle başbaşa bırakılmışlardır. Aldığımız haberlere göre Avrupa memleketlerine işçi gönderen devletler içinde bizim kadar ihmalkâr davranan, alâkasız kalan bir devlet yoktur. Bir kaç yıl sonra sayıları milyona varacak bu ordunun birgün memleketimize döneceklerini tasavvur buyurunuz. Tarihte böyle bir iştilâ görülmemiştir. «İstilâ» dedim, ta'birimi ma'zur görünüz. Müteassıp hıristiyan misyonerinden tutunuz da Allahsız komünistine kadar bütün yabancı ve sapık cereyan ajanlarının cirit oynadığı o memleketlerde kaderleriyle başbaşa bıraktığımız bu ciğerparelerimiz, dönüşlerinde, bin markın yanında bir parça aşağılık duygusu, bir nebze tarihinden kopma hissi getireceklerse bile bizim için bu istilâ, evet istilâ olacaktır.

İşte Yüksek İslâm Enstitüsü ve dengi diğer müessese mezunlarının, gerek yurt içinde, gerek yurt dışında bulunan öğrenci ve işçi yurtlarında, çalışma ve iş yerlerinde vazifelendirilmesini zarurî buluyoruz. Bu, enstitülerimizin inkişafı ve memleketimizin selâmeti bakımından kaçınılmaz millî bir vazifedir.

SES

Burkuldu içim penceresinden otelin
Bilmem ki bu ses hangi yayın hangi telin
Duydum sarı gül âhediyo paylaşalım
Ey! bizden olanlar gidelim haydi gelin.

Kenan SEYİTHANOĞLU

4. HALKIMIZIN DESTEĞİ :

Siz muhterem dinleyicilerimin şahsında aziz müslüman halkımızdan da bazı dilekelerim olacaktır:

a) Memleketimizde eğitim maksadıyla kurulmuş vakıflar mevcuttur. Bu müessese mes'ullerinin Enstitülerimizle de ilgilenmesini, imkânlarından Enstitü mensuplarını da faydalandırmasını temenni ederim.

b) İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü, Üsküdar'ın Bağlarbaşı mevkiindedir. Sizi Enstitümüze da'vet ediyoruz. Sizlerin Enstitümüzü ziyareti bize şeref verir, güç kazandırır, azmimizi ve sevkimizi artırır. Hem bu ziyaretinizde devlet eliyle tesis edilip yürütülen müessesemizin durumunu da görmüş olursunuz. Zaman zaman kulağınıza: «Türkiye'de din eğitimi müesseselerine üvey evlât muamelesi yapılmaktadır» tarzında bir söylenti gelir. Lütfen müessesimizi bir görünüz, bir de İstanbul'un Anadolu yakasında bulunan diğer bir resmî yüksek eğitim kurumunu görünüz... Birinin harâbiliğiyle öbürünün ma'mûreliğini mukayese edince, eminim ki, acı hakikatı sezmede gecikmiyeceksiniz.

c) Umarım ki bundan sonra İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsünün buna benzer anma törenleri olacaktır. Onlara da şeref vermenizi dilerim.

Sözlerime son verirken hepimize sevgi ve saygılarımı sunarım.

Edebiyat

İslâmî Türk Edebiyatı Zaviyesinden Edebiyatımız

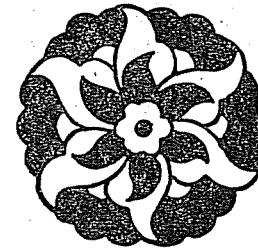
Dr. Neclâ PEKOLCAY
İst. Yüks. İslâm Enstitüsü
Öğretim Üyesi

ÜRK Edebiyatını, eski devirlerden bu yana ikiye ayıranlar, halk edebiyatı ve yüksek zümre edebiyatı adı altında iki zümre edebiyatı olarak müतालaa edenler bulunmuştur. Bu görüş tarzı, İslâmî eserler dışında bir edebiyat için kısmen doğru sayılabilir, fakat İslâmî eserler için böyle bir müतालayı doğru saymak imkânsızdır. Çünkü, İslâmîyette tevazu ön plandadır. Bu sebeple de, kalemini İslâmîyetin hizmetine terk etmiş hiç bir şair veya edib, eserlerini İslâmî zaviyenin dışına bilerek taşımak istemez. Fakat şehirde yetişmiş olan ve yaşayan bir mutasavvıf yahut tarikat şeyhi tabii ki daha mütekâmil bir dil ve üslûpla yazar; hatta bazan o mühitte kullanılması alışkanlık halinde bulunduğu —Mevlâna gibi— Farsça da yazar. Diğer taraftan, göçebe Türk topluluğu arasında yaşayan veya tarikatını kurmuş olan bir mutasavvıf, hitap edeceği zümrenin anlayabileceği bir dil ve üslûpla eserler verir (Ahmet Yesevî, Yunus gibi).

Tekke edebiyatını ve halk edebiyatını da birbirine karıştırmamak gerekir. Halka dönük eserler vermiş olan bir mutasavvıf bir ozan değildir. Aynı bir gayenin hizmetkârıdır.

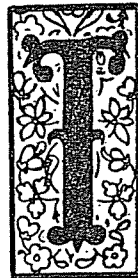
XVII. asırdan sonra gelişen âşık tarzı ise, halk edebiyatı, tekke edebiyatı ve divan edebiyatının karışımı olup, bir zümre edebiyatı mahiyetini taşımaktadır. XVIII. asrın sonlarında ve mazmunlarıyla divan edebiyatına mal olmaya başlayan âşık edebiyatının en kuvvetli şâiri olarak gösterilen Erzurumlu Emrah'la bunu açıkça görmek mümkündür. (Bkz. Köprülü-zâde Mehmet Fuad, XIX asır saz şairlerinden Erzurumlu Emrah. İst. 1929).

İktisat

ZEKÂT'IN YENİDEN
MERKEZİLEŞTİRİLMESİ

Doç. Dr. Salih TUĞ
Edebiyat Fakültesi
İslâm Araştırmaları
Enstitüsü

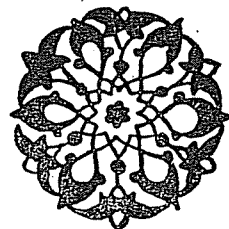

ARİH boyunca hiçbir din, İslâm kadar cemiyete hitab etmemiş, ferdin yanında cemiyetin kurtarılmasını, selâmet ve hayrını öngören kaideleri önemle vazetmemiştir. Bilhassa İncil ile mukayese edildiğinde Kur'an, insanın hemen yanında insan toplumunu içine alan, cemiyeti gaye edinen esasları da getirmiş olmakla temâyüz eder.

İslâm dininin ana kaynaklarından ilk ikisini teşkil eden Kur'an ve Hadis'de, insan toplumlarının selâmeti için alınmış tedbirler arasında, denebilir ki zekâtın daha önemlisi yoktur. Bu kaynaklarda zekât, bir yandan ferdin «islâmlığı» ile ilgili bir ana umde, İslâmın beş şartından biri olarak gösterilmiş, diğer yandan başlangıçta Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) ve sonradan onun halifeleri tarafından yapıldığı gibi, İslâm âmme iktidarının teminatı altında tutulmuş, Devlet tarafından nisbetleri tesbit edilmiş, Devlet teşkilâtı eliyle tahsil edilmiş ve yine aynı teşkilât vasıtasıyla muayyen sarf yerlerinde kullanılmıştır.

Gerçekten tarihî vak'alara da bir göz atacak olursak şu durumu tesbit etmemiz mümkün olur:

Umumiyetle Mekke'de nazil olan âyetlerin gösterdiği şekilde hareket eden Mekkelî mü'minler, mükellef oldukları malî mevzularda evvel emirde tamamen ferdî bir surette hareket ediyorlardı. Bu yüzden, bu nev'e giren malî mükellefiyetlerin ödeme tarzını, bir dereceye kadar mükellefiyet mevzularını ve nisbetlerini, nihayet ödeme zamanlarını her mü'min kendi tayin ederdi. Meselâ Ebû Bekr'in sahip olduğu cömert tabiat kendisini şöyle bir tatbikata sevkmişti: Medine'ye

hicreti müteakip, şehir kenarındaki Sunuh mevkiinde ikamet ederken toplum menfaatine tahsis etmeyi düşündüğü kendi mallarından (toprak mahsulleri, nakit gibi) bir kısmını muayyen kilitli bir mahalde topluyor, bunları kendi şahsî istimalinden tamamen tecrit ederek ihtiyaç ve lüzumu halinde bunları âyetlerde gösterildiği yerlere tahsis ve tevzî ediyordu. Şu kadarı var ki, iki yıllık halifeliğini müteakip vefat eden Ebû Bekr'in yerine geçen Ömer'in zikrettiğimiz şekilde kilit altında tutulan bu mahalde ne miktar mal bulunduğunu resmen tesbit maksadıyla bir hey'et teşkil etmesine ve bu şekilde zekât olarak tahsis edilip toplanan malların Hz. Ömer'in halifeliği zamanında «Divân» adı altında yeni ve değişik tarzda bir organizasyona inkılâb etmesine bakacak olursak, henüz Hz. Peygamber sağ iken bile Ebû Bekr'in idaresinde bulunan bu malların umumî olduğu ve burada, müslümanların zekât olarak teslim ve tevzî ettiği malların toplandığı ve buradan tek elden ihtiyaç sahiplerine Devlet eliyle tahsis edildiği neticesine varabiliriz.

Esasen bu mütaleamız:

1) Ahmed'ubn. Hanbel'in «Musned» adlı eserinin III. Cildinde ve 1724 sayılı hadisinde Hasan'ubn. Ali'den naklen «... (Hz. Peygamber) beni sadaka odasına soktuğunda...» diye devam eden hadis,

2) el-Makrizî'nin «İmtâ'» adlı eserinin (Köprülü Kütüphanesi, No. 1004) 1050. sahifesindeki, «Bilâl'in sadakaları bir depoda sakladığı ve bunu Hz. Peygamber'in arada bir ziyaret edip teftiş ettiğine dair» nakil ve nihayet,

3) Kur'anı Kerim'in 7. sûresinin 199. âyetinde sadaka olarak verilen malları toplayabilmesi için Hz. Peygambere verilen ilâhî yetki ile de teyit kazanmaktadır.

Serdedilen bu üç ayrı delilden ayrı, Selmân'ul-Fârisî'nin henüz müslüman olmadan evvel Hz. Peygamberi sınamak gayesiyle kendisine sadaka olarak bazı mallar getirip takdim etmesi (İbn Hişâm, es-Sîre, C. I, s. 235 (1858 Avrupa neşri) de o sırada ferdî tahsisler yanında bu şekilde merkezî elde toplamaya dair bir tatbikatın bulunduğu kuvvetli delil sayılmalıdır.

Ebû Bekr'in Hicretin ilk yıllarında ferdî de olsa tahakkuk ettirdiği bu teşebbüs, ilerki devirde Beyt'ul-Mâl ismi altında bir âmme müessesesi haline gelecek ve nihayet Halife Ömer zamanında da bürokratik esaslara dayanan «Divân» adlı mükemmel bir teşkilâta kavuşacaktır. Ebû Bekr'in evinde bulunan bu oda hakkında verdiğimiz tarihte geçen kısa malûmattan başka bu konuda başka bir bilgiye sahip değiliz. Acaba sair varlıklı, zengin müslümanların da böyle mahfuz yerleri var mıydı yoksa bu gibi kimseler bizzat sarfedecekleri yerde zekât borçlarını Ebû Bekr'in eliyle Kur'anda gösterilen yerlere sarfedilmek üzere getirip ona mı veriyorlardı? Bu suretle zekât ödemeleri merkezî bir elde mi toplanıyordu? Bu konudaki tarihî malûmat daha fazla bir husus ihtivâ etmemektedir. Ancak İslâm'dan evvele isâbet eden devrede Mekke Şehir Devletinde halk, malî mükellefiyetler konusunda kollektif hareket etme alışkanlığına ve örfüne sahipti. Rifâde, ithalât öşrü, emvâl'ul-muhaccere gibi Cahiliye devri malî mükellefiyetleri ve bunların merkezî bir elde toplanıp yine merkezden sarfedilmiş olmaları vâkıası, Sahabeyi bu şekil bir tatbikatta bulunmaya yani zekât olarak verilen emteayı merkezî bir elde toplayıp aynı el vasıtasıyla tahsis ve tevzî etmeye sevk etmiş olabilir. Hakikaten de zekâtın merkezî bir teşkilât tarafından tarh, tahakkuk ve tahsil ettirilmesine ve hattâ aynı

teşkilât tarafından merkezî bir Bütçenin muayyen esaslar dahilinde sarfedildiğine bizzat Kur'anı Kerim bir diğer yönden şahitlik etmektedir: «...Sadakalar (yani zekât'ın bir kısmı da bu işlerle) meşgûl olanlara tahsis edilecektir...» (K. 9/60). Mâdemki Kur'an, zekât olarak toplanan meblâğlardan bir kısmının bu işlerle meşgûl olanlara (âmil'ler) tahsis edileceğini kabul etmiştir, o halde biz bu âyetin ışığı altında, sâir hadisleri ve Hz. Peygamber'in Medine'deki tatbikatını da nazarı itibara alarak diyebiliriz ki:

- 1) Sadakalar(zekât) merkezî bir teşkilât tarafından toplanabilir,
- 2) Sadakalar merkezî bir teşkilât tarafından Kur'anda gösterilen sarf yerlerine tahsis edilebilir,
- 3) Bu teşkilâtın ayakta durup çalışabilmesi için de toplanan meblâğlardan bir kısım, mevzubahis teşkilât mensuplarına maaş olarak verilebilir.

Şu kadarı var ki, Hulefai Raşidîn'den Hz. Osman tarafından, «o devre has bazı yeni durumların», ortaya çıkması karşısında, zekâtın Devlet eliyle tarh, tahakkuk ve tahsilinden sarfınazar edilmiş ve bu ilâhî emir tamamen müslim tebaanın davranışlarına bırakılmış, zekât bu suretle merkezîlikten çıkarılıp ferdileştirilmiştir. Hz. Osman'ın Halife sıfatıyla ortaya koyduğu bu içtihad ve sünneti, bizatihi zekâtın esasda ferdî olmayıp merkezî bir karakterde olduğu tezimizi destekler mahiyettedir. O, yeni içtimai-siyasî şartlar muvacehesinde merkezîlik esasını tatbik etmemiş, mümkün olan diğer şekli yani zekâtın ferdi-liği esasını kendi halifeliği zamanında yürürlüğe koymuştu. Osmanlı Devleti iktidarları ise, kendi devir ve şartlarının icabı olarak zekâtı, bütün konularda olmasa bile kısmen, yeni baştan merkezileştirmişlerdir: Tarih buna şahittir. Osmanlı İmparatorluğunun müslim tebaasının merkezî teşkilâta ödemekle mükellef olduğu «âşâr» vergileri, örfî vergilerin yanında tamamen dinî mahiyette vergilerdi. Hz. Peygamber'in vergi tatbikatı ile mukayese edildiğinde bunların «zekât»tan başka bir şey olmadıkları görülür.

Türk tarihinin Cumhuriyet devri ise, müslüman Türkler için yepyeni şartlarla doludur. İçine girilen modern ve lâik karakterdeki âmme hukukumuz, hususî hukuk ve malî mevzuatımız muvacehesinde, hassaten 1961 Anayasasının getirdiği yeni esaslar karşısında biz, zekât'ın yeni baştan merkezileştirilmesinin mümkün, faydalı ve hattâ bir bakıma hukuken zarurî olduğu görüşünü destekliyoruz.

Laik Anayasamız muhakkak ki dinî-içtimai bir mükellefiyet olan «zekât»ın Devlet eliyle tarh, tahakkuk ve tahsil edilmesine ve aynı teşkilâtça sarfedilmesine müsbet cevap verememektedir. Fakat modern hukukun getirdiği «muhtar(özerk) müesseseler» yapısından faydalanmak suretiyle zekâtın merkezileştirilmesine de herhalde «hayır» diyecek değildir sanırız.

Bugün Devlet teşkilâtı içinde bütün ülkeye şâmil, muntazam bir hiyerarşi içinde kırkdokuz senedir çalışan ve gerekli tecrübeyi kazanmış mütehassıs elemanları yetişmiş modern bir «Diyanet İşleri Teşkilâtı» vardır. Bugünkü Anayasamızın çerçevesi dahilinde düşünölmek üzere, bu teşkilâta tevcih edilecek bir «muhtariyet»(özerklik) statüsü, hem hukukî ve hem de içtimai-dinî faydalar getirebilecektir. Muhtariyet esasları dahilinde yeniden teşkil edilecek bir «Diyanet İşleri Teşkilâtı» muhtelif vesilelerle lâiklik konusunda Hükûmetlere tevcih edilen bugünkü tenkitlere bir son verebileceği gibi, dinî-içtimai hizmetlerin gö-

rülmesi cihetinden de gerek milletimize ve gerekse Devletimize geniş bir nefes aldırabilecek niteliktedir.

İşte muhtar bir vasıf kazandırılmış böyle bir «Diyanet İşleri Teşkilâtı»nın bütçesi, Devlet Bütçesinden ayrılan tahsisat yanında, «Beytülmal» esasları dahilinde zekât'ın merkezî bir teşkilât eliyle tahsil edilmesinden doğan munzam gelirlerle miktarı artmış, gelişmiş ve imkânları genişletilmiş müstakil bir Bütçe olacaktır.

Yukarıda açtığımız ve fakat tafsilâtına pek giremediğimiz konuları sizlere kısaca takdim eden bu makalemize, «merkezileştirilmiş bir zekât müessesesi»nin getirebileceği içtimai-dinî bazı faydaları zikretmekle son vermek istiyoruz:

1. Müslüman halkımız bugün ferden hareket ederek zekât ödemektedir. Ancak bu tediyeyi kendi İslâmî kültür seviyesi nisbetinde tayin ve tesbit etmekte ve gerek zekât konusuna giren şeyler, gerekse zekât nisbeti ve hattâ sarf yerleri hususunda her zaman isâbetli davranmamaktadır. Merkezî bir teşkilât, sahib olacağı mütehassısları eliyle, konuları, tediyeye nisbetleri, tediyeye zaman ve devreleri ve sarf mahalleri itibariyle bu «malî ibadet»in «tam erkânı» ile ifâ edilmesini sağlayacak ve diğer ibâdetlerde olduğu gibi bunda da dinî önderlik (=«imamlık») rolünü oynayacaktır.

2. Asrımız büyük sermaye asrıdır. Her ülkenin nüfusu çoğaldığı gibi, gayet komplike bir hale gelmiş bulunan içtimai hizmetlerinin görülmesi de büyük meblâğlara ihtiyaç göstermektedir. Ferdî ve dağınık zekât tediyeleri küçük bazı hizmetleri cemiyette karşılamakta ve fakat kütleye şâmil, büyük sermaye isteyen sosyal hizmetleri görmekte kifayetsiz kalmaktadır. Merkezî bir zekât müessesesi bu hizmetleri halka yaymak suretiyle milleti teşkil eden yığınlar arasında sosyal-iktisadî bir denge temininde tesirli olacaktır.

3. Merkezî zekât müessesesi kanunî mevzuat çerçevesi dahilinde faaliyet gösteren muhtar bir Diyanet İşleri Teşkilâtı'na tevdi edilebileceğinden, a) dinî hizmetlerin görülmesi daha mükemmel hale gelecek, b) sosyal-dinî bazı hizmetleri halka lâyıkiyle ve geniş çapta ulaştırması sebebiyle, Diyanet Teşkilâtının nüfûz ve itibarı, gerek kendi bünyesindeki hiyerarşi ve gerekse halk üzerinde artmış olacaktır.

4. Laik Anayasamız muvacehesinde, idarî ve malî yönden Hükûmete mutlak bağılılığı bazı çevrelerce yerilen Diyanet İşleri Teşkilâtının daha ziyâde zekâta dayanan mülhak bir bütçe ile muhtar bir statüye kavuşturulması, hukukî alanda ferahlık getirecek ve bu tenkid kaynağı ortadan kaldırılacaktır.

5. Uzun zamandır hasreti çekilen ve üzerinde hayli neşriyatta bulunmuş, Kur'anı Kerim'in 9/60. âyetinde öngörölüp Hz. Ömer'in halifeliği zamanında da muayyen bir ölçüde tatbikat alanına aktarılan «Faizsiz Kredi Müessesesi»nin gerçekleştirilmesi geniş imkânlarla kavuşturulan bu Bütçe'den istifâde suretiyle mümkün olabilecektir.

6. Bu zekât gelirleriyle halka götürülecek çeşitli sosyal hizmetler dolayısıyla Devlet Bütçesinde geniş çapta bir tasarruf sağlanabilecektir.

7. Bütçesi daha ziyâde merkezî zekât müessesesine dayanacak muhtar statüdeki bir Diyanet İşleri Teşkilâtı, hem Doğu ve hem de Batı ülkelerinde alâka ile karşılanacaktır. Henüz İslâm ülkelerinde bir benzeri bulunmayan böyle bir müesseseyi ilk olarak kurmakla Türkler, tarihte olduğu gibi halen de, teşkilâtçılık sahasında mümtaz vasıflarını devam ettirdiklerini isbat etmiş olacaklardır.

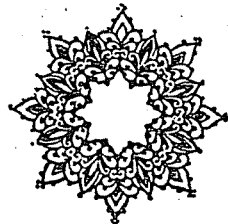
Sosyoloji

Marxizm ve Bilim

Sabri AKDENİZ
İst. Yüks. İslâm Enstitüsü
Öğretim Üyesi

TARİH boyunca her çağın kendine göre inandırma kandırma ve rûhî baskı usulleri olmuştur. Bu bakımdan Ortaçağın davranışı çok kesin ve belirgindir. Skolastik adı verilen bu davranış bilgiyi belli bir takım kitaplarda aramak, çözümü gereken bir mesele karşısında kalındığında yetkili bilinen bir takım kişilere veya eserlere başvurmak, onlara uyarak, onların düşünüş, görüş ve bilgi çerçevesi içinde bir çözüm yolu arayıp bulmaktır. Papaz «İncilde böyle yazıyor» dedi mi artık akar sular durur, başka türlü düşünmek kimsenin aklına gelmez, haddine düşmezdi. Öte yandan, bilim alanında yetki Aristo idi, atın ağzında kaç diş bulunduğunu öğrenmek isteyen, üç-beş atın ağızlarını açıp dişlerini sayacak yerde Aristo'yu açıp bakmalı, atın diş sayısını ondan öğrenmeliydi. Yoksa bilim adamı sayılmaz, bilginler arasına sokulmazdı. Marksçılar, bilimde bu Ortaçağ davranışının, mesele çözme, bilgi edinme yolunu, Rusya'dan başlayarak onun önderliğinde başka ülkelerde, bu arada yurdumuzda da hortlatmıştır. Her işi Marx-Lenin, Mao kalıbına dökmeye, onların ölçülerine göre kesip biçmeye bakarlar. Bir mesele karşısında kaldılar mı ilk ve son yetki olarak, çözüm için onlara başvururlar. Bir sonuca varmak, çözüm yolu bulmak, doğruyu ortaya çıkarmak için başka bir yol bulunabileceğini kabul etmezler. Edenlere de kimi şüphe kimi hırsıla, bir takımı da küçümseyerek bakarlar. Onlara göre gerçek ilim adamı yalnız Marksçı olan bilim adamıdır. Marxçı olmayan bilim adamı da olamaz. Bakınız bir Marxçı bilim adamı ne diyor: «Marksist, bütün bilimleri bir diyalektik sentez haline getirmiş kişidir. Gerçek bilim adamı okuduğu kitaplara veya diplomasını aldığı kürsüye göre değil, diyalektik tarih anlayışına göre yorumlar toplum

yapılarını. Bir ayırım yapmak gerekiyorsa Marksist ve Marksist olmayan bilim adamı, yani gerçek bilim adamı ile yabancı bilim adamı ayırımı yapılır.

«İncil'e inanırsan hıristiyansın, inanmazsan vay haline!..» demekle birdir bu. Ancak dinler için böyle düşünmek tabiidir, ama, gelgelelim, bilim din değildir; Dinden başka, dinin dışında bir şeydir. Bu zavallı yazarın Marksçılıktan gözleri karardığı, bu yüzden Müsbet İlimin ne olduğunu göremediği, kavrayamadığı anlaşılıyor. Müsbet İlim kavramasından geçtik, kendinin içine düştüğü gelişmelerin de farkında değil. Gerçek bilim adamı okulda okuduğu kitaplara göre değil, diyalektik tarih anlayışına göre yorumlar, toplum olaylarını,» derken acaba Moskova'da, Taşkent'te, Bakû'da, Prag v.b. yerlerde durumun ne olduğunu, bilginlerin, ya da öğrencilerin okulda okudukları kitaplar dışında yorum yapıp yapamayacaklarını düşündü mü? Tabii oradakiler artık bilim sınıflarının sonuna varmıştır; toplumla ilgili bilim dallarında artık yapılacak bir şey kalmamıştır. Marksçıların kendi görüşlerine «bilimsel» damgasını vurmaları boşuna değildir. Çağımızda bilim, değerler düzeni içinde en üst yeri tutmaktadır. Bunun içindir ki, Orta çağ'da kilise tarafından İncil, bilginlerce Aristo, v.b. nasıl kullanılmışsa günümüzde de bilim öyle, aynı biçimde inandırma ve kandırma vasıtası, aracı olarak kullanılmaktadır. Kişi dara geldi mi, karşısındakini dediğine inandıramadı mı «Ne yapayım,» diyor «özel inancım, özel düşünüşüm değildir bu benim. Bilimin vardığı bir sonuçtur, bilimseldir.» Ortaçağ'da kötüye, yanlış yolda kullanılışdır bu. Bilerek bir kişi, zümre, ya da siyasî görüşü çıkarına kullanılmışsa ahlâksızlıktır da. Çünkü çok defa varılan sonucun gerçekten bilim yoluyla, bilim usulleri iyi ve doğru kullanılarak elde edilip edilmediğini bilemeyiz. Ancak yeter bilgi ve tecrübemiz varsa, araştırma verilerini, incelenen olayları, kendilerinin yargılarını inançlarını yapıp yapılmadığını bilebiliriz. İlmî düşünüş sâdece desteklenen sonuçların doğru olacağı inancına sıkı sıkıya bağlıdır. Nalınacı keseri gibi kendine yontan bilgin olamaz. Araştırma verilerini, incelenen olayları, kendilerin yargılarını inançlarını destekleyecek biçimde seçip yorumlamak doğru araştırma, bilime sırt çevirmektir. Böyle davrananlar gerçek bilgin değildir; bilginlik için gerekli araştırma, düşünme alışkanlıklarını edinmemişlerdir.

Komünistler, Marks, Lenin v.b. nin tarih, toplum, iktisad üstüne görüşlerini, sadece bilim ışığında araştırma konusu yapacak yerde, önceden doğru diye benimseyip onlara yorum eklemek (şerh yazmak), onları genişletmek ve propagandasını yapmayı tercih etmekle ilmî düşünüşe sırt çevirmiş, «BİLİMSEL» olmaktan çıkmış, Ortaçağın bilgi edinme ve aktarma usulünü ve ilim karşısındaki yöneltisini «attitude» benimsemiş oluyorlar. Bu bakımdan Marksçı davranışı ve tutumu ilmî olmadığı gibi, çağımızın bilgi anlayışına, bilgi elde etme usullerine de aykırıdır. Marksçının bütün kaygısı kendi sınırlarını

değişmez, tabii doğrularmış gibi göstermek; ayrıca bunları propaganda aracı olarak kullanmaktadır.

Bugünedeğin yeni siyaset, iktisad görüşleri ortaya atanların hepsi, toplumu en iyi yönetme yolunu bulduklarını sanmışlardır. Bu görüşler peşlerinden önce birtakım kimseleri, daha sonra bazı ülkelerde kitleleri ardından sürüklemiş, ayaklanmaları körükleyip sel gibi kan akmasına yol açmış; hükümetleri devirip kendi düzenini getirmiş, bazı milletlere büyük çıkarlar sağlarken bir takımına da büyük zararlar vermiş, hatta bazı toplumları yok edip tarihten silmiş, ne var ki hiçbirini almına yazılmış olan kaçınılmaz yazıdan (alın yazısından) kurtulamamıştır: Gün geçtikçe eksik, aksak yönleri görülmüş, eskimiş, kendinden önceki görüşlerin akibetine uğramış, daha çok hakim olduğu toplumda, biraz da insanlığa bir takım katkılarda bulunarak yerini her toplumun kendine uygun, kendi için daha sağlam, verimli ve güvenilir görüşlere yerini bırakmıştır. Özellikle katı düzenlerin yıkılışı daha acıklı olmuş, esnek, esnemeğe, kendi kendini yenilemeğe elverişli düzenler daha sürekli yaşama yollarını bulmuşlardır. Karşılaştığı meselelere, ülkesine ve kendi yapılarına ve çıkarlarına en uygun çözüm yolunu bulamayan milletlerin vay haline...

Marxçılık bilim değil bir idare, iktisad, düzen görüşüdür. Bilim ise hiçbir görüşün yordakçısı değildir. İlimin, ilim adamının işi,, görevi olayları gözlemek, sebep-sonuç bağlarıyla açıklamağa çalışmaktır. Komünistlik, marxçılık da toplum bilimlerinin bir konusudur. Biyoloji bilgini mikroskop altında bir mikrobu nasıl gözler, incelerse, toplumbilimci (sosyologları) de marxçılığı tıpkı öyle, aynı kaygı ile, davranışlarını, yapısını anlamak için gözler. Komünizmin önünde sonunda dünyaya hakim olacağı kuruntusu da bir kehanettir. Kehanet ise bilimle hiç, ilgisi olmayan bir konudur.

«Marxçı olmayan bilim adamı olamaz.» diyen Ruslar bunu iyi uyguladılar. Bilimin ve ilim adamlarının marxçılığı inceleme, araştırma konusu yapmasını önlediler. Her ikisini marxçılığın, onu da Rus sömürgeciliğinin emrine koştular, 50 yıldır Rus çıkarları yolunda başarı ile kullanıyorlar.

AÇTIĞIMIZ YARIŞMA HAKKINDA

3. cildimizin birinci sayısı olan 25. sayımızda okurlarımız arasında bir inceleme yarışması açtığımızı duyurmuştuk. 26. sayıdan itibaren mecmuamızın İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü Mezunları Cemiyetine intikal etmiş olması dolayısıyla yeni idare heyeti, daha çok okuyucunun iştirakini sağlamak düşüncesiyle yarışmanın tarihini uzatmış bulunmaktadır. Buna göre yarışma aynı şartlarla Nisan 1973 tarihi sonuna kadar uzatılmıştır. Muhterem okuyucularımıza duyurur çalışmalarında başarılar dileriz.

İSLÂM MEDENİYETİ

İNDONEZYA NASIL KURTULDU?

Hofard Palfrey Jones
Türkçesi
Kemal KÖNİ

İndonezya, çağımız siyasi tarihinde en heyecan verici kurtuluşu başarmış bulunmaktadır. Nüfusça dünyanın altıncı büyük insan topluluğu olan bu millet, sadece birkaç yıl önce, sözgötürmez surette komünizmin pençesine düşmüş sayılıyor ve terkini kaydı yapılmış bulunuyordu. Ama, bu aynı millet bağrını sarmış olan o dev komünist partisini silmiş süpürmüş, kitleler tarafından sevilen fakat tümünden sorumsuz bir kişi olan başkan Sukarno'yu koltuğundan fırlatıp atmış ve bu eski liderin en kötü hatalarını temizleyip düzeltmiştir; şimdi de, Güney Doğu Asya'da Özgür-Dünyanın bir kalesi olma yolundadır.

İndonezya, 27 Aralık 1949 da bir devlet oluşundan bu yana geçen zaman içinde, şimdi ilk kez olarak ekonomik ve politik sağlamlığa kavuşmuştur. A.B.D. ve Rusya'dan sonra gelmek üzere, kendisine dünyanın en varlıklı devletleri arasında üçüncü sıraya gelme yetenekleri veren çok zengin tabii kay-

nakları ile İndonezya köklü bir gelişme çığırına girmiş bulunuyor. Bu çığırın, onbeş sene içinde bu milleti «gelişmekte olan milletler» kervanının en başına geçirmesi pekâlâ beklenebilir.

Bu ne akıl durdurucu bir değişikliktir.

Ben, 1954'de Amerika B. Devletleri Ekonomik Yardım Kurulu Başkanı olarak İndonezya'ya gönderildiğimde, uçaktan indiğim anda, İndonezya'nın o zamanki hükümetince komünistlere ne derece *başboş, sonsuz bir hareket serbestliği* verilmiş olduğunun açık, seçik belirtileriyle yüzyüze gelmişim: Cava Adası'nın her yanında yolların üstünde orak çekiç resimli, bezden taklar dalgalanıyordu. Başkent Cakarta'nın en büyük tören yeri olan Nerdaka Alanındaki yüzlerce ağaçtan herbirinin göğdesi kızıl afişlerle kaplıydı. Çevresinde çok sevilen Amerika- lı bir gazete muhabiri durumu şu sözlerle açıklayıvermişti: «anlaşılan —oldu bitti maşallah— demekten baş-

ka yapacak bir şey kalmamış burada».

İndonezya'nın o zamanki dertleri felâket halindeydi: 1951 yılında sayıları sadece 8000 kişi olan komünistler, bu dertlerden bilinen usullerle ve malûm propaganda ustahlıklarıyla sonuna kadar faydalanmış ve kızıl parti üye sayısını 1965'de üç milyona kadar çıkarmışlardı. Memlekette kişi başına düşen gelir, bütün Asya memleketleri arasında, en ufak rakkamdı. Başkan Sukarno'nun, önüne gelen yerde bir anıt dikme merakı yüzünden çarçur edilen milyonlar ile (meselâ Nerdaka Alanında dikilecek bir anıt Vashington anıtından da yüksek olacaktı) kendisinin yabancı memleketlerdeki çeşitli serüvenleri yüzünden, İndonezya koruncu bir enflasyonun girdabında bocalamakta idi. Sukarno'nun artık borç alabilecek yeri kalmamıştı; o da, para basma işine hız verdi. Öyle ki, piyasadaki para 1950'de 4,4 milyar rupi iken, 1967 başında bu rakam 28.000 milyar (yani 28 trilyon) rupiye fırlamıştı. Cakarta'daki hayat pahalılığı yükselişi 1964 Aralık ayı 1963 Haziran ayı arasında yüzde 2500'den fazla bir halanma göstermişti.

1951'den bu yana İndonezya'nın dengesiz bütçelerle yönetimi bir alışkanlık olmuştu. Sonunda, devlet harcamaları 1964'de devlet gelirlerinin 2 katını, 1965'te de 2,5 katını aşmıştı.

1965 sonunda, petrol kumpanyaları hariç, diğer bütün yabancı şirketler ile bunların tesislerine elkonmuştu. Dolayısıyla, yeni yabancı ser-

maye yatırımlarının sağlanması imkânı kalmamıştı.

Ham madde ve yedek parça alacak döviz bulunmadığından, memleket fabrikaları kapasitelerinin beşte birinin altında bir üretim yapılabiliyordu. Karayolları, demiryolları, elektrik fabrikaları gibi temel danotımların ilkel bakımları bile ihmal edilmekteydi. İndonezya'nın kendi havayolları olan GARUDA uçuş faaliyetlerini ancak, arasına bir uçağı hizmetten çıkarmak ve onun parçalarını öteki uçaklarda yedek parça olarak kullanmak suretiyle devam ettirebiliyordu.

YANGININ BASTIRILMASI: Ben Amerika B. Devletleri Büyükelçisi olduktan sonra, Sukarno'dan ekonomik reform ve gelişmeyi kendisine ilk hedef almasını her fırsatta rica ve kendisine telkin etmişim. Fakat, Sukarno için «Ekonomi bilimi» işe yaramaz bir meta idi. Ekonomiden zerre kadar anlamadığını saklamazdı. Kaldı ki, ona göre ekonomi biliminde yurttaşlarına heyecan verecek hiç bir şey yoktu. Bir seferki görüşmemizde: «*bana gözleri heyecan ve ateş dolu kimseler lazım*» demişti. Evet, ekonomi uzmanlarının gözlerinde heyecan ve ateş parlamıyordu, ama, kızalların gözlerinde bu pırıltı, hem de fazlasıyla vardı. Komünistler, başkanın günlük derecesindeki saflığını, onun solcu eğilimlerini ustaca sömürmekte büyük bir başarı gösterdiler ve İndonezya'yı felâketin taa kıyasına getirdiler.

Sonra... sonra 1 Ekim 1965 te bir olay meydana geldi: İndonezya tarihinin akışını

temelinden değiştiren bir olay. Bu olay bir hükümet darbesi idi. Komünistler tarafından yapılan bu darbenin amacı «İndonezya ordusu yüksek komuta kadrosunun imhası» ve komünist bir hükümetin kurulması idi. Darbe esnasında 6 general darbeci komünistler tarafından kaçırılıp katledildi. Kızılar bir hamlede İndonezya radyosunu (!) ele geçirip, benzeri diğer hayati önemdeki tesisleri de pençelerine aldılar. Kızıl davaya kazanılmış iki tabur Nerdeka alanını işgal etti. Silahlandırılmış komünist gençlik teşkilâtı, ilerici birlikler, başkent Cakarta'yı işgal etti.

O vakitler «Ordu Stratejik Komutanlığının başı ve komünizmi çok iyi tanıyan bir asker olan Orgeneral Suharto, demokrasiye ve milletterine sadık subay, assubay, ve birlikleri komutası altına alarak kızılarla çarpıştı ve bu hükümet darbesini ezdi. Bu karşı darbe, dünyanın, Sovyetler Birliği ve Kızıl Çin dışındaki en büyük komünist partisini felce uğrattı... karşı darbeyi izleyen aylarda yaklaşık 300.000 komünist öldürüldü.

Suharto, 1966 Martında hükümet yetkilerini Sukarno'dan devraldı. Bu dönemde, yani İndonezya'nın bir devlet oluşunun üzerinden 17 sene geçmişken, mileltin büyük kütlesi, siyasi bakımdan hür olmaları hariç, bir Hollanda sömürgesinin sakinleri oldukları zamanlardan kat kat daha çıplak ve perişan bulunuyordu.

GAYYANIN DİBİNDEN YUKARIYA TIRMANIŞ: O çağdan bu yana ilerleme çok

büyük oldu. Suharto Hükümetinin, memlekette anıldığı adıyla Çağ Hükümeti, Sukarno döneminin mirası olan büyük problemleri var gücüyle sarıldı. Sukarno bir çitkırıldıklık anında Birleşmiş Mileltler'den ayrılmıştı; yeni hükümet bu kurula yeniden girdi; Kızıl Çin ile diplomatik ilişkilerini kesti ve Hür-Dünya ile yeniden sağlam bağlar kurma işine girişti.

Suharto ile elele, Sadli, Salim, Widjoje, Maliye Bak. Ali Wardhana gibi hepsi de batı üniversitelerinde doktora yapmış, işinin gerçekten ustası bir ekonomi uzmanları hey'eti, Dışişleri Bakanı Adam Malik'in, Ekonomi Bakanı Hamenko Burono'nun, Ticaret Bakanı Sumitro'nun candan desteği ile, İndonezya rüpusini kurtaracak deflasyon işleminin gerektiği çetin ve hoş gitmez kararları cesaretle aldı. Bu azimli hey'et denk bütçe kurmak için çok ayrıntılı bir programı uyguladı. Vergileri artırdı, kredileri çok daralttı, döviz kısıntılarını güçlendirdi. Para matbaası durduruldu. Elkonulmuş olan yabancı kumpanyalar fabrikalarının bazıları sahiplerine geri verildi. Bazıları da bedelleri ödenerek tasfiye edildi.

Başkan Suharto'nun şanına olarak şunu belirtmek gerekir ki, kendisi, Sukarno'nun tek-adam yönetimi sırasında ölü kuruluşlar durumuna düşmüş olan demokratik müesseseleri canlandırma konusunda büyük çaba göstermektedir. Başkan keza, yönetiminin anayasa ve hukuk bakımlarından meşru ol-

ması konusunda da çok dikkatli davranmakta, yayınladığı kararların Danışma Kongresince konmuş ana-ikelere uygun olması üzerinde titizlikle durmaktadır.

Yakın bir gelecekte bugünkü İndonezya Hükümetinin bir tehlike ile karşılaşması ihtimali yok gibi gözükmektedir. Bütün memleket Başkan Suharto'yu desteklemekte olup, hükümetin amaç ve

çabaları bütün milletçe be-nimsenmektedir.

Evet, bu yeni yönetim de tenkitlerden uzak kalmamaktadır. Bununla birlikte, Suharto'nun almak zorunda kaldığı ve memleket ekonomisinin dirilmesini sağlayan olağanüstü tedbirlerin bir parlamenter hükümet tarafından alınıp uygulanmasının tümünden imkânsız olacağını da hatırlamak gerekir.

Sonuç olarak demek isterim ki, İndonezya için çözüm sırasını bekleyen daha yığınlarla problem vardır; ama, gene de İndonezya köşeyi dönmüştür ve bundan böyle bu memlekete Asya'da Hür-Dünyanın bir kalesi olarak güvenle bakılabilir.

NOT: Bu yazı Reader's Digest'in Mart 1970 sayısından alınmış ve lüzumsuz tefsilatla dolu birkaç satır tercemeye dahil edilmemiştir.

Hikmet Çiçekleri

Sen müntehâsı, mebeisin her hakfatin;
İsmin, sıfatlarınla şekil buldu kâinât!..

Hatırla Rabbini.. Tevhîd esâsıdır dînin;
Bırakma zikri, deyip: Lâilâhe illâllâh!..

Yalnız senin rızânı kazanmak gerek bize;
Cennet-Cehennem üstüne yoktur hisâbımız!..

Takdir-i ilâhiye inandınsa eğer sen;
Ömrünce devâmın gerekir (şükr) ile (sabr'a!..

Ne gam nâpuhteler başmış, olunmuş sahteler tercih:
Bir âdettir ki tartarlar demir dirhemle elmâş!..

«Nerdesin adl-i ilâhî?..» diye gösterme telâş;
Rabb'in ihmâli muhâldir, fakat imhâl eyler!..

Mîrim; bugünkü hâline aldanma, ibret al:
Gün geldi, şâh iken, niceler çâha düştüler!..

Helâli terk ile âsî bir ümmet olduk biz;
Sen etme terbiye Yâ Rab, oraç-gekiçle bizi!..

Körler diyârı sâkiniyiz.. fitne bilmeyiz..
Kim çâhâ düşse, bizlere Yûsuf tanıttılar!..

Dr. Cahid ÖNEY

Biyografi

el-Bezdevî Ebu'l-'usr
'Ali B. Muhammed

Dr.

Y. Ziya KAVAKÇI
Edebiyat Fakültesi
İsl. Araşt. Enstitüsü

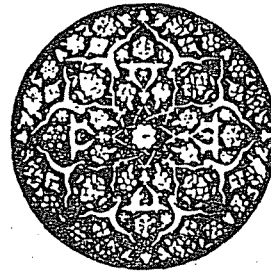
Şimdi Türkiye'mizde pek meşhur bir İslâm hukukçusunu kısaca tetkik edeceğiz. «Keşfi Pezdevî» adı altındaki bir eser münasebetiyle sık sık zikredilen ve İran tesiri altında *Pezdevî* diye adlandırılan bu fakihimizin tam nisbesi *Fahr'ul-İslâm Ebu'l-Hasan 'Âli b. Muhammed b. el-Husayn b. 'Âbd'ül-Kerîm b. Mûsâ b. 'İsâ b. Mücâhid'in-Nesefî* (1) *el-Bezdevî Ebu'l-'Usr*'dir (2). Perdevî ailesinden iki hukukçu yetişmiştir ki ikincisinin adı *el-Bezdevî Ebu'l-Yüsr Muhammed*'dir (421-493/1030-1100) (3). Her iki kardeşin nisbet edildiği *Bezde* «Nesef'ten altı fersah uzakta müstahkem bir kaledir.» (4) Bu kalenin adı yanında kurulmuş olan şehre alem olmuştur (5).

İslâm Ansiklopedisi'nde adına raslanmaması büyük bir kusur telâkî edilebilecek olan bu değerli İslâm hukukçusu 400/1009 yıllarına doğru dünyaya gelmiştir (6). Babası *Muhammed b. el-Huseyn*, *Semer kand* ve *Buhârâ*'da kadılık yapmış, daha sonra azlini müteakip *Bezde*'ye gidip yerleşmiştir (7).

Mâverâ'ün-Nehr'in bu mühim fakihî, *Şems'ul-Eimme* *Ebû Bekr Muhammed es-Serahsî*'nin (400-483/1009-1090) (8) muasırı olup *el-Halvâ'i* tarafından idare edilen mektepte *es-Serahsî*'ye arkadaşlık etmiştir (9). Kendisi ayrıca Hadîs tahsil edip rivayette bulunmuştur (10).

Kendisinden rivayet edenler arasında arkadaşı *Semer kand* hatibi *Ebu'l-Me'âlî Muhammed b. Nasr b. Mansûr el-Meydânî* (11) ve kendi oğlu kadı *Ebû Sâbit el-Hasen b. 'Âli el-Bezde* bulunmaktadır (12).

Fakihimiz bir ara *Semer kand*'a gitmiş ve orada da ders okutmuştur (13).

el-Bezdevî'nin ölümü hakkında sırayla 482/1089 (14), 483/1090 (15), 484/1091 (16) ve 557/1161 (17) tarihleri verilmişse de en doğrusunun 428/1089 yılı olduğu anlaşılmaktadır (18). O, Keş'te ölmüş (19), cesedi *Semer kand*'a getirilmiş ve orada mescidin kapısının yanında defnedilmiştir (20).

Bizde meşhur olan nisbesiyle *Pezdevî*, iyi bir İslâm hukukçusudur. Hem *Usûl-i Fık'h'a* ve hem de *Furû-i Fık'h'a* dair eserleri mevcuttur. Ancak kendisine her devirde şöhret sağlamış olan eseri *Usûl-i Fık'h'a* dair bulunandır ki bu sebepten kendisine *Usûlî* (Usûlcu) denmiştir. Müellifimizin *Fıkha* dair eserleri iki grupta tetkik olunabilir!

A) Nüshaları bize kadar gelmiş olanlar:

1 — *Kenz'ul-Vusûl ilâ Ma'rifet'il-Usûl*, İstanbul, 1307 ve 1308. Osmanlılar devrinde çok önem verilen bu kitap, «teferruatlı ve i'cazın mükemmel bir örneği» bir *Usûl-i Fık'h* kitabıdır (21). Bu kitap el-Bezdevî'nin yegâne matbu eseridir.

2 — *Kitâb'ul-Mesûl* (22),

3 — *Risâletün fî Kwâ'et'il-Musallî* (23),

4 — *Şerh'ul-Câmî's-Sağîr* (24),

5 — *Zellet'ul-Kârî* (25),

6 — *ez-Ziyâdât*. Hiç bir kaynakta kaydına rashiya madığımız bu eserin yegâne nüshası *İstanbul Süleymaniye Umumî Kitaphânının Fatih 1665/1'de* kayıtlıdır. *Furû'u fıkha* ait bir eserdir.

Kısaca tavsifi şudur: *Fatih* no. 1665'te kayıtlı şirazesi bozuk şemseli meşin bir cilt içinde, aharsız kalın kâğıt üzerinde söz başları iri ve seyrek olmak üzere her sahifesinde 25 satır bulunan nesih yazılı 24x16 (20x13) cm. boyunda 208 varaklık bir kitaptır. Kenarlarında seyrek notlar vardır.

Görüldüğü gibi bu yazma unique nüsha mükabelesi yapılmış kıymetli bir yazmadır. Ancak eserin müellifimize aidiyeti hakkında bütün şüphelerin giderildiği henüz kat'iyetle söylenemez, kanaatındayız.

7 — *Ziyâdât'uz-Ziyâdât* (26) Brockelmann'ın eserinde adına raslanmayan bu kitap da yukardaki eserin sonuna ilâve edilmiş ve aşağıdaki hususlar hariç diğer bakımlardan tavsifi aynı olan bir kitaptır.

B) el-Pezdevî'nin bize kadar yazmaları gelmemiş, fakat isimleri sadece kaynaklarca beyanedilmiş fikhî eserleri şunlardır:

1 — *Ğinâ'ul-Fukahâ* (27),

2 — *Şerh'ul-Câmî'il-Kebîr* (28).

Pezdevî fık'h eserlerinden başka diğer mevzulara tealluk eden kitapların da müellifidir (29).

(1) Bu vasıf için bkz. el-Hamevî *Yâkût*, *Mu'cem'ul-Buldân*, (Beirut, I-V, 1955), I/409.

(2) *Kahhâle*, 'Umer *Ridâ*, *Mu'cem'ul-Müellifin*, *Terâcimu Musannifi 'l-Kütüb'il-Araabiyyeh*, (Dimeşk, c. I-XV, 1957-1961), VII/192, Brockelmann, *GAL*, I/373; Suppl., I/637; Leknevî, *el-Hindî Muhammed 'Abd'ul-Hayy*, *el-Fevâid'ul-Bahiyetü fi Terâcim'il-Hanefiyyeh*, *Kahire*, 1324, h., s. 124-125; *Taşköprizâde*, *Ahmed b.*

Mustafa, Miftâh-us-Sa'âdeti ve musbâh'us-Siyâdeh, (Haydarabad, c. I, II, III, 1323-1336), II/54; Kureşi, Ebû Muhammed 'Abd'ul-Kâdir, el-Cevâhir'ul-Mud'îeti fi Tabakât'ul-Fukahâ', Musul, 1961, s. 85; Kafesoğlu, İbrahim, Sultan Melikşah devrinde Büyük Selçuklu İmparatorluğu, İstanbul, 1953, s. 183; Mu'cem'ul-Buldân, a.y.; Hîdâye sahibi onu el-Kefâletü ve'l-Vedi'ah bahislerinde zikreder.» (Kureşi, ay.y.; Taşköpr., Tabakât, a.y.).

(3) Hayatı için bkz. Kavakçı, Yusuf Ziya, XI ve XII. asırlarda Karahanlılar Devrinde Mâverâ'un-Nehr'de İslâm Hukuku Üzerinde Yapılan Çalışmalar, (İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde verilmiş ve basılmamış doktora tezi) İstanbul, 1967, s. 39-40.

(4) M. el-Buldân, a.y.; Le Strange, G., The Lands of the Eastern Galiphate Mesopotamia, Persia, and Central Asia from the Muslim Conquest to the time of Timur, Cambridge, 1930, s. 471; Kureşi, a.y.

(5) Le Strange, a.y.

(6) GAL, a.y.; Kahh, a.y.; Leknevi, a.y.; Taşköpr., Tabakât, a.y.; İbnu Kutlûbuğâ, el-Kâsım b. 'Abdillâh es-Sudûni, Tâç'ut-Terâcimi fi Tabakât'il-Hanefiyyeh (neşreden Flügel), Leipzig, 1862, 30-31, 116; Taşköpr., Miftâh, a.y.; el-Hudari, Muhammed, Ta'rihi'ut-Teşri'il-İslâmi; Mısır, 1934, s. 362; M. el-Buldân'da doğum tarihi olarak «470 ve küsür» tarihinin verilmesi yanlış olmalıdır.

(7) M. el-Buld., a.y.

(8) Hayatı ve bibliyografyası için bkz: Kavakçı, Y. Z., doktora tezi, s. 33-37.

(9) Hamidullah, M., Usûl al-Fıkh'ın Tarihi, İslâm Tetkikleri Enstitüsü Dergisi, c. II, cüz 1, (İstanbul) s. 12.

(10) M. el-Buld., a.y.

(11) Kureşi, a.y.; Leknevi, a.y.; İbnu Kutl., a.y.; Taşköpr., Miftâh, a.y.; M. el-Buld., a.y.

(12) M. el-Buld., a.y.

(13) Leknevi, a.y.

(14) GAL, a.y.; Suppl., a.y.; Kahh, a.y.; Leknevi, a.y.; Hâci Halife, Keşf'uz-Zunûn 'an Esâmî'l-Kütübi ve'l-Fünûn, İstanbul, c. I, 1941 (1360), c. II, 1943 (1362), s. 553; Taşköpr., Tabakât, a.y.; Aynı müell. Miftâh, ay.y.; Kureşi, a.y.; İbnu Kutl., a.y.; Keşf., 112, 457, 553, 563, 568, 1016, 1485, 1581, el-Bağdâdi, İsmâ'il Bâşâ b. Muhammed, Hediye't'ul-'Arifin, Esmâ'ul-Müellifâne ve Âsâr'ul-Musanıfın, (İstanbul, c. I, 1951, c. II, 1955), I/693; Aynı müell., İzâh'ul-Meknûni fi'z-Zeyli 'alâ Keşf'iz-Zunûni 'an Esâmî'l-Kütübi ve'l-Fünûn, İstanbul, c. I, 1945 (1364), c. II, 1947 (1366), II/34, 388; Kafesoğlu, a.y.

(15) Hudari, a.y.

(16) Kureşi, a.y.; (Siddik Hasan Hân'ın «el-Hittâ» kitabından nakil). Bunun hata olduğu belirtilmiştir (a.y.).

(17) M. el-Buld., a.y.; Bunun fahiş bir hata olması lâzımdır.

(18) Kureşi, a.y.; Leknevi, a.y. (Ta'likât).

(19) Leknevi, a.y., Brockelmann ve Yâkût ölümlerini Semerkand olarak gösterir.

(20) Kureşi, a.y.

(21) Hamidullah, a.y.

(22) Suppl., a.y. ve orada zikredilen diğer kaynaklar.

(23) GAL, a.y.

(24) Suppl., a.y. ve verilen daha başka tercume-i hal kitapları.

(25) GAL, a.y. Bu risalenin Brockelmann tarafından görülmeyen bir yazması Süleymaniye Umumi Esad Efendi 1262'de kayıtdır.

(26) Hediyyeh, a.y.

(27) Leknevi, a.y.; Kureşi, a.y.; Hudari, a.y.; Hediyyeh, a.y.; Kafesoğlu, a.y.

(28) İbnu Kutl., a.y.; Leknevi, a.y.; Kureşi, a.y.; Keşf., 563; Hediyyeh, a.y.; Taşköpr., Miftâh, a.y.; Aynı müell., Tabakât, a.y.; Hudari, a.y.; Kafesoğlu, a.y.

(29) bkz. GAL ve Suppl., a.y.

From the Quran

THE PEOPLE WHOME ALLAH LIKES

In the name of Allah, most Gracious, most Merciful.

1 — ...And do good, surely Allah loves those who do good.

Bagara: 195

2 — ...Surely Allah loves those who turn to Him constantly and he loves those who themselves pure and clean.

Bagara: 222

3 — He who fulfilleth his pledge and Wardeth off (evil, lethem know that). Surely Allah loves those who ward off (evil).

Al-i 'Imran: 76

4 — Those who spend (freely) whether in prosperity, or in udversity, who restrain anger and pardon (all) men; Allah loves those who do good.

Al-i 'Imran: 134

5 — ...But they never lost heart if they met with disaster in Allah's way, nor did they weaken (in Will) nor give in. And Allah loves those who are firm and steadfast.

Al-i 'Imran: 146

6 — ...Then, when thou hast taken a dicsion, put the trust in Allah. Surely Allah loves those who put their trust (in Him).

Al-i 'Imran: 159

7 — ...If thou Judge in equity between then. Surely Allah loves those who judge in equity.

Mâida: 45

8 — ...So fulfil your engagements with them to the end of their term; Surely Allah loves the righteous.

Tauba: 4

9 — ...But if it complies, then make peace between then with justice and be fair; surely Allah loves those who are fair (and just).

Hujurât: 9

10 — Truly Allah loves those who fight in His Cause in battle array, as if they were a solid Cemented structure.

Saff: 4

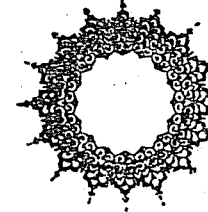
11 — Say: If you love Allah, follow me: Allah love you...

Al-i 'Imran: 31 will

12 — O ye who believe! If any from among you turn back from his faith, soon will Allah produce a people love Him, lowly with the Believers, mighty against the Rejecters, fighting in the way of Allah, and never afraid of there proaches.

Mâidâ: 57

By
Cahid BALTACI

Hikâye

Dîvâne ile Zincir

Bir gece, delinin biri zindanda bağlı bulunduğu zincire bakarak dedi ki:

— Anlaşılan, akıllılar delilerden pek korkuyorlar.

Ben, şu ayağıma takılan zincire diyorum. Değerim ancak bu... Keşke biri de onlardan soraydı, onların değeri ne ki acaba?

Dün koynuma birkaç tane taş saklamıştım. Ne tuhaftır ki, o taşları bile benden çalmışlar.

Bu görüş, bu anlayışlarıyla delilerden taş çalıyorlar, bu herifler işte anlaşılması gereken konuları böylesine anlamışlardır.

Akıllılar bu zekâlarıyla, pek beğendikleri akıllarını benim gibi bir dîvanenin terazisinde ölçmeye kalkışıyorlar.

Beni görmek için defalarca toplandılar. Evet, akıllıdır onlar, deliyi pek az görmüşler.

Kapıyı açar açmaz, hepsine «Deli» diye haykırdım. Eğer, kötü ise onlar bana bu adı ne diye takmışlardır.

Budalalıklarından dolayı benim okuyuşuma gülüyorlar da, kendileri, her yerde her uğrakta hoplayıp, zıplayıp dans ediyorlar.

Ben bir aynayım: Bu deliler, bende kendilerini görerek, kendilerine gülmektedirler.

Irmaktan saf su içtiğimi, bayağınca buluyorlar ama, kendileri yetimlerin ve dul kadınların yüreklerinin kanını içmektedirler.

Attığımız taşların kırıdığı kafalar, akıldan halî idi. Kabahat taşlarıdır da bizden niye gücendiler ki.

Eğer şu zincirden başka bana bir şey vermişlerse, aman alsınlar, zahmet etmesinler.

Halka atmam için eteğime taş koymaktalar. Kendi iplerini benim elimle eğirmeye yelteniyorlar.

Bana öylesine budalaca ve faydasız sualler soruyorlar ki bundan sonra hiç birine cevap vermiyeceğim.

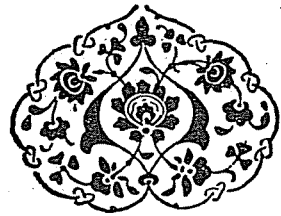
Dün, hasırın altına bir sopa saklamıştım, sabahtan akşama değin o sopanın ardında dolanıp durdular.

Biz kendi ayıbımızı saklamıyoruz ama, başkalarının nice ayıpları var da bizden saklıyorlar.

Onların defter ve tomarlarında nice utanç verici suçlar gördük te bunlar bizim defterimizi ondan dolayı dürüyorlar.

Haydi, biz hafif ve hoppa kişileriz de ayağımız ondan dolayı kayıyor, akıllıların bu ağır başlıklarıyla neden ayakları kayıyor acaba?

Arif ETİK
Konya Yüks. İslâm Enstitüsü
Öğretim Üyesi

Sorunuz söyleyelim

Ramazan ASANBABA

Konya'dan Sayın Abdülkerim Demir diyor ki;

«Cenaze namazını kırdıran zât veya kılanlar, sübhânekeyi, salli-bârik'i okuduktan sonra fâtiha veyâ kunut duâlarını okusalar namaz sahîh olur mu? Yoksa muhakkak belli bir duâ mı okumak lâzımdır?»

Cenaze namazında kıyâm (ayakta olmak) ve tekbirler rukündür, farzdır. Dört tekbir ile kıyam olmaz ise cenaze namazı olmaz. Sağa ve sola verilen selâmlar ise vaciptir. Bu namazın dört sünneti vardır:

1 — İmamın ölünün göğsü hizasında durması,

2 — İlk tekbirden sonra el bağlayıp sübhâneke okumak,

3 — İkinci tekbirden sonra namazların son oturmalarında okuduğumuz salli-barik sâlâtü selâmlarını okumak,

4 — Üçüncü tekbirden sonra kendisi, ölü ve din kardeşleri için duâ etmek.

Görüldüğü gibi cenaze namazındaki duâ sünnettir, olmaması namazın fâsid olmasını gerektirmez. Ancak ebediyat âleminin kapısından girmeye hazırlanan bir kardeşimize (bir günde kendimize) yol'un son ışığı ve azığı durumunda ve onun için duâ hükmünde olan bir ibadet her halde tam bilinmeli, en kâmil ve eksiksiz bir nitelik ve nicilikle ifâ olunmalıdır. Hiç bir zorluk yok iken, me'sur, dolayısıyla müstehap olan cenaze namazı duâlarının metinlerini ve hattâ meallerini bellemeye de azıcık zaman ayırmamak kınanacak bir gaflet ya da kötü bir ihmal eseridir denemez mi aziz kardeşimiz?

Kaydedelim ki; sünnet olan, mutlak olarak duâdır. Me'sur olan duâalar müstehap ise de, muayyen olarak şu duâ sünnettir denmiştir. Ancak o mahalde yapılacak duânın âhiret isteklerini yani ahirette mağfiret, afv

ve rahmet dileklerini taşıması lâzımdır. Bunun için bir duâ örneği olarak: »Allahüm-mağfirli ve lilmeyti ve lilmü'minîne ve'lmi'minât...« duâsını misal verebiliriz.

Bu sebeple Fâtiha sûresi okumakla cenaze namazı sahîh olursa da efdal olamaz. Üstelik Fâtiha-i şerifdeki istekler yaşamakta olanın istekleri olup ölü ile ilgili de değildir.

Asrımızda bu sure-i celilenin sık sık ölü ruhu için okunmasında bir anlayış galatı da maal'esev sezilmektedir. Zirâ Fâtihayı zikir olarak okumanın ecri (Kur'andan bir sûre okunduğu için) ölü ruhuna bağışlanabilir ama, o sûre-i celile daha çok diriler içindir. Bu sebepledir ki namazlarımızın her rek'atinde istekleri duya duya günde kırk kere okumakla emrolunmuşuzdur:

Nitekim cenaze namazlarında Fâtiha okunması bazı mezheplerde emrolunmuşken Mâlikî mezhebinde mekruh sayılmıştır.

Bilerek ve duyarak ibâdet etmenin hazına hepimizin ulaşmaz niyazı ile irtibatımızın devamını dileriz efendim.

* * *

Antalya'dan Sayın Abdurrahman Nâzif Bey diyor ki:

«Aşağıda arzettiğim beş soru'mu cevaplandırırsanız çok memnun olacağım.

1 — Tavşan ve keklük beslemenin dinimizce mahzurlu olduğunu söyleyenler oluyor, ne dersiniz?»

Dinimiz, tabiatında vahset ve iğrenlik olmayan, tab'i selim için de müstekrek bulunmayan hayvanların yenmesini, avlanmasını ve beslenmesini helâl kılmıştır. Buradaki tab'i selim kaydı, domuz gibi her yönüyle iğrenç olan hayvanlardan dahî tiksinnemeyebilecek derecede tabiat fesâdına ve fitrî nezâ-

het dümûruna uğramış fert ve toplumların doğuşlarında selim olmasına rağmen sonradan bozulmuş tabiatlarının bu konuda ölçü olmayacağını anlatmak içindir. Tavşan ve keklik bu ölçüye göre helâl hayvanlardandırlar. Binâen'aleyh, beslenebilirler.

Ancak, ticaret veya yemek gibi meşru bir maksat için olmaksızın yalnız telehhî (eğlence) kasdıyle bu hayvanları beslemekle devamlı meşgul olmak da, hayat ni'metini, ömür sermayesini yarasız bir uğraşma ile israf ve ziyan etmek âfeti gizlidir. Bu sebeple böyle kârsız bir meşgaleyi ömür boyu sürdürmek gibi ifrâtkâr bir tiryâkilikten kaçınılmalıdır.

Aslında; nefsi, yuvası, yurdu ve milleti hayrına dünya ve âhiret kazancı için gerekli olan meslek ve mesâîsini eksiksiz yürüten bir insanın, hayvanları sevmesi ve hayvanlarla da ünsiyet ve ülfet edebilmesi (ifrât'a düşmemek şartıyla) zihnin dinlendirilmesi ve kalbin temizlenmesinde yararlı dahî olabilir. Bir süre koyun gütmeyi bu nokta için bir misal olarak zikredebiliriz. Ölçüye dikkat!..

* * *

2 — «Efendimiz Vedâ Haccını yaptığı sırada ne kadar kişi haccetti ve Efendimiz onlara nerede hitap etti?»

Beşeriyetin adâlet, ihsan, sadâkat, vefâ, istikamet, refah, huzur ve mutluluğunu gerçek anlamda garanti eden yegâne yol olan İslâmın me'sum tebliğcisi muhterem Peygamberimizin Vedâ Haccı sırasında irâd buyurdıkları hitabeleri bir çok yönden önem taşır.

Veda Haccına Medine-i Münevvereden (40.000) civarında saâbi ile gelen Efendimizin bu hac'da Arafâttaki hitabelerini (100.000) i geçkin insan dinlemiş ve haccetmiştir.

Vedâ Haccı'nın hutbeleri üç günde ve üç yerde irâd olunmuştur:

1 — Arafât vâdisinde ve arefe günü,

2 — Minâ'da bayram'ın birinci günü,

3 — Yine Minâ'da bayramın ikinci günü.

Bu hutbelerin en uzun ve çok önemli mes'eleler ihtiva eden birincisidir.

Vedâ Haccı'nın, üzerinde düşünölmek gereken esrarlı ve önemli yönlerinden bazılarına bu münasebetle işaret etmeyi faydalı görürüz:

1 — Efendimiz Arafât'daki hutbelerinde o sene bakâ âlemine intikâl buyuracaklarını imâ ve hattâ bu gerçeği sarâhatan ilan buyurmuşlardır ki, bu, şüphesiz bir mu'cizedir. Vedâ Haccını hakikaten «Vedâ Haccı» ve hutbesini de «Vasiyyet ve Vedâ Hutbesi» haline getiren şu cümlelere bakınız:

«Ey nâs! Sözümlü iyi dinleyiniz. Biliyorum, belki bu seneden sonra sizinle burada ebedî olarak bir daha birleşmeyeceğim.»

2 — Bu haccın hutbelerinde, insanlığın din nurundan peygamber terbiye ve feyzinden mahrum olduğu cahiliye devirlerinden kalma çirkin inanış ve âdetlerin temâmen kaldırılıp yok edildiği ve (gerçek) müslümanların hayatından, bir daha geri gelmesiye koğulduğu ilan olunmuştur. İşte bu yönde bazı dürdâneler: «Sakın benden sonra eski âdetlere dönüp de birbirinizin boynunu vurmayınız.» «Fâizin her nev'i mülgâdır, ayağının altındadır.» «Allahın emriyle Fâizcilik ayağının altındadır. İlk kaldırdığımız fâiz de Abdülmuttalib'in oğlu Abbâs'ın fâizidir.» «Ashâbım! Câhiliyyet devrinde görülen kan dâvâları da kâmilten mülgâdır.»

İnsanlar arası eşitlik ve kardeşlik, kadın hakları, hukuka saygı ve Allaha kulluk esasları ashâbın kalbine tam sindirilmiş, hayatlarına eksiksiz yerleştirilmiş, sonra da bu ideal toplum ve düzeni bütün insanlığa ilan olunmuştur. Öyle ki, o çağda gerçekleştirilen bu ulvî ahlâk, iman ve saadet düzeninin hasretini 20. asırda dahî insanlık çekmektedir.

3 — Hac'da Arafât vakfesinin ve hutbesinin önemli bir hikmetinin de İslâm ve insan ilişkilerinin incelenmesi, düşünülmesi, konuşulması, İslâm'ın yayılması ve hükümlerinin tahkimi olduğu gerçeği bizzat Efendimizin bu hac esnasında hutbe irâd buyurmaları ve hutbelerinde böyle köklü meselelere temas buyurmaları ile gösterilmiş bulunmaktadır.

4 — Yine bu Hac evvelinde nüzül eden ve ahkâm ayetlerinin sonuncusu olan bir âyeti

celîle ile Dînin artırılıp eksiltilmeye aslâ muhtaç olmaksızın tamamlandığı ve Efendimiz tarafından eksiksiz tebliğ olduğu tesbit ve ilân olunmuştur. «Bugün sizin dininizi kemâle erdirdim. (Din'in hükümlerini ikmâl ettim) Üzerinizdeki ni'metimi tamamladım ve size din olarak müslümanlığa (verip ondan) hoşnîd oldum.» (Mâide, 3)

Din-i Mübîni İslâm'ın, ziyade ve noksandan tamâmen münezzeh bir tamamlığa, vardığını bildiren hutbe-i seâdetteki işaret ve beşâretler: «Ey Mü'minler! Size bir emanet bırakıyorumki, siz ona sıkı sarıldıkça yolunuzu hiç şaşırmasınız. O emanet Allah kitabı Kur'andır.»

Resül-ü Efham sonra şöyle buyurdu:

«Ey nas! yarın beni sizden soracaklar ne dersiniz?» diye sorunca Ashâb-ı Kirâm:

— «Risâletini tebliğ, vazifesini ifâ etti, bize vasiyyet ve nasihatte bulundu diye şehâdet ederiz.» dediler. Bunun üzerine Efendimiz şehâdet parmağını yukarı doğru kaldırdıktan sonra cemaat üzerine çevirip indirerek:

— «Şâhit ol Yâ Râb! Şâhit ol Yâ Râb! Şâhit ol Yâ Râb!» buyurdular.

* * *

3 — «Büyük bir kuyuda köpek ölüsü bulunsa, o kuyunun dinimizce temiz hale gelmesi için nasıl hareket etmek lâzımdır?»

Bir kuyuya necis bir şey düşünce, kuyu ne kadar çok dolu olursa olsun suyun üstü küçük bir havuz görünüşünde olduğundan ve o pislik kuyunun taşlarına da bulaşacağından böyle bir kuyunun artık hiç temiz olamayacağı, ya da; üstünden su alındıkça altından da kaynamakta olması sebebiyle akarsu hükmünde olup suyun renk, rikkat (incelik) ve seyelânı (akıcılığı) gibi niteliklerinde pislik belirtisi görülmedikçe kuyu sularının necis dahi sayılmayacağı bu konuda akla gelebilen görüşlerdir.

Ancak bir olayda iki zıt düşünce ve görüşün de akılcı ve aklın kıyâsınca savunulur bulunmasının, işi olmaz'a götüreceği açık bir gerçektir. Nitekim kuyuları temizleme konusunda durum budur. O halde öyle

bir yol ve ölçü olsun ki, kuru akla esir olmayıp aklın üstünde bulunsun. İşte bu konuda Yüce İslâm Şeriatı tamamen nasların kesinliğine dayanan (ki zâten akl-ı selim, nas-ı sahîh'a teslim olmalıdır) hükümler koymuştur. Evet, kuyu suları, kendilerine necis olan şeylerin karışması ile pislenir ve özel usullerle temizlenirler.

Binaenaleyh içine köpek düşüp ölen kuyu, içinde bir kovayı dolduracak kadar su kalmayınca değin boşaltılmak suretiyle temizlenmiş sayılır ve buna «nezhî küllî» denilir. Bu işte kullanılacak kovalar, orta büyüklükte olabilir ki (1400) dirhem su alacak kadar olmalıdır. Fakat kuyunun suyu durmadan ve çokça kaynamakta ise, o takdirde iki yüz kova çıkarmakla yetinilebilir ki, bu vâciptir. Üç yüz kova çıkarılması ise müstehaptır. Daha ihtiyakârâne olanı ise, kuyunun o anda tahmin edilen bütün suyu mikdarınca su çıkarılmak suretiyle temizlenmesidir.

* * *

4 — «Peygamber Efendimizin hastalığı sırasında kaldıramadığı namazlar kaç gün-üktür?»

«Resülü Mâ'sum Efendimiz göçleriyle sonuçlanan hastalıklarında son üç gün içinde Mescid'e çıkamamışlar ve emirleri üzerine ashâb hazarâtına namazı Hz. Ebu Bekir (r.a.) kaldırmışlardır. Peygamberimizin en son kaldırdıkları namaz perşembe günü akşam namazı olmuş, (bazı müelliflere göre pazartesi günü sabah namazı) o günün yatışından fevt günü olan pazartesi günü sabah namazına kadar Mescid'e çıkamamışlar ve namazı Hz. Ebu Bekir'e kaldırmışlardır.

* * *

5 — «Peygamber Efendimizin nesebi kime kadar devam eder.»

Efendimizin nesepleri bazı tarihçilere göre Adnân'a, bazı araştırmacılara göre ise Hz. İbrahim (a.m.)a kadar isimleri kesin belirlenerek devam eder. Bu neslin seçeresini Siyeri Muhammediye dâir olan mufassal âsârda geniş ve müselsel olarak bulmak mümkündür.

Selâmlarımızla alâkanızın devamını dilerim.